

BURMISTRZ MIASTA I GMINY PIĘŃSK

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIĘŃSK 2014-2017

PROJEKT PROGRAMU

**AUTOR OPRACOWANIA:
Bogna Oszczanowska**

PIĘŃSK, kwiecień 2014 r.

SPIS TREŚCI

1. PODSTAWY PRAWNE I GŁÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI... 5	5
2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZABYTKAMI..... 7	7
2.1. UREGULOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 7	7
2.2. ORGANY OCHRONY ZABYTKÓW 10	10
2.3. ZAŁOŻENIA POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 12	12
2.3.1. ZAŁOŻENIA KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 12	12
2.3.2. ZAŁOŻENIA NARODOWEJ STRATEGII ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2020 13	13
2.3.3. ZAŁOŻENIA KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030..... 15	15
2.3.4. ZAŁOŻENIA STUDIUM INTEGRACJI PRZESTRZENNEJ POLSKIEJ CZĘŚCI POGRANICZA POLSKI I NIEMIEC (IPPON) 16	16
2.4. OCHRONA ZABYTKÓW I OPIEKA NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZKICH DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH 18	18
2.4.1. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2007-2011..... 18	18
2.4.2. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017 A STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2020 R., PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO ORAZ INNE DOKUMENTY STRATEGICZNE WOJEWÓDZTWA..... 21	21
2.4.3. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017 A DOKUMENTY STRATEGICZNE POWIATU ZGORZELECKIEGO 22	22
3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZABYTKAMI..... 23	23
3.1. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017 A DOKUMENTY PROGRAMOWE GMINY 23	23
STRATEGIA ROZWOJU GMINY PIEŃSK..... 23	23
PLAN ROZWOJU LOKALNEGO MIASTA I GMINY PIEŃSK 25	25
PLAN URZĄDZENIOWO-ROLNY GMINY PIEŃSK..... 26	26
3.2. OCHRONA ZABYTKÓW MIASTA I GMINY PIEŃSK - STAN PRAWNY 27	27
3.2.1. REJESTR ZABYTKÓW 27	27
A. REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH:..... 28	28
B. REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH:..... 35	35
3.2.3. SYSTEM OCHRONY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY W DOKUMENTACH PRAWA MIEJSCOWEGO 36	36
3.3. WOJEWÓDZKA I GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW 40	40
GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA I GMINY PIEŃSK: 42	42
4. OCENA STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA KULTURO-WEGO ORAZ GŁÓWNE PROBLEMY ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI GMINY 45	45

4.1. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH GMINY	45
<i>ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE</i>	45
<i>ZASOBY KULTUROWE MIASTA PIEŃSK</i>	46
<i>HISTORYCZNE UKŁADY PRZESTRZENNE MIEJSCOWOŚCI:</i>	47
<i>ZABYTKI ARCHITEKTURY SAKRALNEJ ORAZ CMENTARZE W MIEJSCOWOŚCIACH GMINY:</i>	48
<i>SIEDZIBY I ZAŁOŻENIA REZYDENCJONALNE:</i>	49
<i>ZABUDOWA WSI:</i>	51
5. OCENA STANU ZACHOWANIA I OCHRONY PRAWNEJ ŚRODO-WISKA KULTUROWEGO.....	52
<i>A. ZABYTKI OBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ POPRZEC WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW:</i>	52
<i>B. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW:</i>	53
<i>C. ZABYTKI RUCHOME:</i>	54
<i>D. HISTORYCZNE STRUKTURY PRZESTRZENNE:</i>	54
<i>E. OCHRONA ZABYTKÓW ARCHITEKTURY PRZEMYSŁOWEJ I ZABYTKÓW TECHNIKI:</i> 54	
<i>F. OCHRONA I REWALORYZACJA ZABYTKOWYCH CMENTARZY I MIEJSC POCMENTARNYCH:</i>	55
<i>G. ZAPOBIEGANIE DEGRADACJI ZABUDOWY WIEJSKIEJ:</i>	55
<i>H. SZLAKI:</i>	55
6. GŁÓWNE PROBLEMY ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK	57
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	58
7.1. PRIORYTETY POLITYKI GMINNEJ ZWIĄZANEJ Z OCHRONĄ ZABYTKÓW	58
7.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI ORAZ OCHRONĄ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA I GMINY PIEŃSK W LATACH 2014-2017.....	59
7.2.1. KIERUNKI DZIAŁAŃ ORAZ ZADANIA ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI WYKRACZAJĄCE POZA CZTEROLETNI OKRES OBOWIĄZYWANIA NINIEJSZEGO GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017	59
<i>A. W ZAKRESIE REALIZACJI ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH I FINANSOWYCH:</i>	59
<i>B. W PLANOWANIU PRZESTRZENNYM I GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI:</i>	59
<i>C. W ZAKRESIE EDUKACJI I PROMOCJI NA RZECZ DZIEDZICTWA ORAZ TURYSTYKI:</i> 59	
<i>D. W ZAKRESIE TWORZENIA MIEJSC PRACY:</i>	60
<i>E. ZADANIA I INWESTYCJE, KTÓRE POŚREDNIO MAJĄ WPŁYW NA POPRAWĘ STANU ŚRODOWISKA KULTUROWEGO GMINY:</i>	60
7.2.2. ZADANIA DO REALIZACJI W OKRESIE CZTEROLETNIM OBOWIĄZYWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017	61
7.2.3 REALIZACJA ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW W LOKALNYM PROGRAMIE REWITALIZACJI MIASTA PIEŃSK NA LATA 2010-2015 I PLANACH ODNOWY MIEJSCOWOŚCI.....	63
<i>A. LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA PIEŃSK NA LATA 2010-2015:</i>	63
<i>B. PLANY ODNOWY MIEJSCOWOŚCI:</i>	67

7.2.4 INWESTYCJE PROWADZONE PRZEZ GMINĘ PIEŃSK ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW, KTÓRYCH WŁAŚCICIELEM JEST GMINA ORAZ ZABYTKÓW LEŻĄCYCH NA TERENIE MIASTA I GMINY PIEŃSK.....	68
ZADANIA PLANOWANE NA 2014 R. FINANSOWANE Z BUDŻETU MIASTA I GMINY.....	68
ZADANIA REALIZOWANE PRZY DOFINANSOWANIU ZE ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH	69
7.2.4. DOTACJE Z BUDŻETU MIASTA I GMINY NA PRACE KONSERWATORSKIE PRZY ZABYTKACH	71
8. FINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	72
8.1. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA PROJEKTY Z ZAKRESU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	72
DOFINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OPIEKI I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO Z BUDŻETU PAŃSTWA:.....	72
DOFINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OPIEKI I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO Z FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ.....	73
DOFINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OPIEKI I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZE ŹRÓDEŁ ZAGRANICZNYCH POZAUNIJNYCH	73
DOFINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OPIEKI I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZE ŚRODKÓW POZARZĄDOWYCH.....	73
8.2. ULGI PODATKOWE.....	74
9. MONITORING GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017	75
WYKAZ ŹRÓDEŁ I LITERATURY.....	76

1. PODSTAWY PRAWNE I GŁÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej) jest ochrona dziedzictwa narodowego, stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7, ust. 1, pkt 9 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594) określone zostały zadania własne gminy, które obejmują sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r. z późniejszymi zmianami), w której wprowadzony został obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorzady zarówno wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Zgodnie z artykułem 87. cytowanej *Ustawy* Burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Miejską, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Burmistrz sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Miejskiej.

Przyjęty przez Radę Miejską w formie uchwały *Gminny program opieki nad zabytkami* jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

***Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określa zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami:**

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy *Program* przygotowany został zgodnie z metodologią przyjętą w *Poradniku metodycznym* opracowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (opublikowanym w *Kurjerze Konserwatorskim* Nr 3, 2009, s. 14-36 oraz na stronie internetowej www.nid.pl).

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017 zgodny jest w swych założeniach z rządowymi dokumentami o charakterze strategicznym sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym, samorządowymi na poziomie wojewódzkim i powiatowym oraz dokumentami strategicznymi miasta i gminy Pieńsk. Podstawę sporządzenia *Programu* stanowią ponadto *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk* oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 21. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* podstawę niniejszego *Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017* stanowi opracowana w 2006 r. oraz zaktualizowana w 2012 r. *Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk*.

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017 jest kontynuacją *Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2009-2013* (przyjętego Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XXVI/205/09 z dnia 28 sierpnia 2009 r.).

W opracowaniu niniejszego dokumentu, a zwłaszcza przy definiowaniu założeń programowych niezmiernie przydatne były opracowane przez Urząd Miejski w Pieńsku sprawozdania z realizacji poprzedniego programu. Sprawozdania przygotowano za lata 2009-2011 oraz 2012-2013. W sprawozdaniach tych przedstawiono główne kierunki realizowanej polityki samorządowej Gminy związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ostatnich latach.

W okresie obowiązywania poprzedniego programu nastąpiło przejęcie przez Gminę największego kompleksu obiektów zabytkowych w obszarze Gminy, jakim jest zespół Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa” (2011 r.). Jest to ogromne wyzwanie dla Gminy, przede wszystkim pod względem finansowym. Działania związane z rewitalizacją i adaptacją zespołu są obecnie priorytetowym zadaniem Gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

2.1. Uregulowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r. z późniejszymi zmianami, w tym *Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, Dz. U. nr 75, poz. 474 z 2010 r.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami reguluje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
2. Opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z art. 3. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

1. za zabytki nieruchome (nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości) uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji;
2. za zabytki ruchome (rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych) uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3. zabytkami archeologicznymi (zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalnością człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem) są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7 *Ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz zmiana – art. 1 punkt 1 *Ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw*) regulują następujące formy ochrony zabytków:

1. wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków:
 - Zgodnie z art. 9. *Ustawy* do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informację o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej nieruchomości. Decyzja o wpisie do rejestru stanowi podstawę wpisu w katastrze nieruchomości, jak również informację o wpisie do rejestru zabytku nieruchomego ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
 - Zgodnie z art. 10. *Ustawy* do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.
 - Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661)*.
2. uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
3. utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się ponadto w następujących obowiązujących ustawach:

- *Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami),
- *Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 647 z późniejszymi zmianami),
- *Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. Nr 1409),
- *Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późniejszymi zmianami),
- *Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 627 z późniejszymi zmianami),
- *Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami* (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 102 poz. 651 z późniejszymi zmianami),
- *Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406).
- *Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 z późniejszymi zmianami).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

- *Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 987),
- *Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- *Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. Nr 123 poz. 698).

Podstawę prawną niniejszego opracowania stanowią ponadto:

- Rejestr zabytków — woj. dolnośląskie — Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu.
- Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu: karty ewidencyjne zabytków nieruchomych i ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy, ewidencje parkowe oraz karty Archeologicznego Zdjęcia Polski.

2.2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Artykuł 90. *Ustawy* stanowi, że:

1. Generalny konserwator zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
2. Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy, w szczególności:
 - opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
 - prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
 - wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych;
 - organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
 - promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
 - organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
 - organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
 - opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami";
 - współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
 - organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
3. Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności (art. 91.4. *Ustawy*):
 - realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniotawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2.3. Założenia polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

2.3.1. Założenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określi cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dotychczas opracowany został projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie przyjęcia Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 – procedura przyjęcia dokumentu w toku.

2.3.2. Założenia *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*

Ogólne wytyczne do konstruowania gminnych programów opieki nad zabytkami zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Instrumentami realizacji założonych celów częściowych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* są dokumenty wdrożeniowe:

1. Narodowy Program Kultury *Wspierania Debiutów i Rozwój Szkół Artystycznych „Maestria”*.
2. Narodowy Program Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego*.
4. Narodowy Program Kultury *Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki*.
3. Narodowy Program Kultury *Rozwój Instytucji Artystycznych*.
5. Narodowy Program Kultury *Znaki Czasu*.

Za realizację celów operacyjnych wymienionych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* odpowiedzialne są programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosił następujące programy na rok 2014:

1. Wydarzenia artystyczne
 - priorytet – Muzyka
 - priorytet – Teatr i taniec
 - priorytet – Sztuki wizualne
 - priorytet – Film
 - priorytet – Promocja kultury polskiej za granicą
2. Kolekcje
 - priorytet – Narodowe kolekcje sztuki współczesnej
 - priorytet – Regionalne kolekcje sztuki współczesnej
 - priorytet – Zamówienia kompozytorskie
 - priorytet – Kolekcje muzealne
3. Promocja literatury i czytelnictwa
 - priorytet – Literatura
 - priorytet – Promocja czytelnictwa
 - priorytet – Czasopisma
4. Edukacja
 - priorytet – Edukacja kulturalna
 - priorytet – Edukacja artystyczna
 - priorytet – Edukacja medialna i informacyjna
5. Obserwatorium kultury
6. Dziedzictwo kulturowe
 - priorytet – Ochrona zabytków
 - priorytet – Wspieranie działań muzealnych

- priorytet – Kultura ludowa
- priorytet – Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- priorytet – Ochrona zabytków archeologicznych
- priorytet – Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego

7. Rozwój infrastruktury kultury

- priorytet – Infrastruktura kultury
- priorytet – Infrastruktura szkolnictwa artystycznego
- priorytet – Infrastruktura domów kultury

8. Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2.3.3. Założenia *Konceptji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.*

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju jest *Konceptja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.

W dokumencie tym przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu, wskazano również zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych.

Wśród uwarunkowań polityki przestrzennego zagospodarowania kraju uwzględniono uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Uznano, że dziedzictwo kulturowe – tak materialne, jak i odnoszące się do sfery wartości niematerialnych – jest częścią współczesnej przestrzeni. Obejmuje nie tylko pojedyncze obiekty kubaturowe lub ich zespoły, ale także – całość jednostki przestrzennej – obiekt wraz z otaczającą go przestrzenią. Odziedziczone obiekty muszą pełnić funkcje użytkowe nadane współcześnie, zgodne z ich potencjałem i wymogami ochrony. W przeciwnym wypadku niszczeją, giną, tracą wartość, nieodwracalnie zubożając potencjał rozwojowy i obraz dziedzictwa narodowego. W perspektywie najbliższych dwudziestu lat rola dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego będzie rosła – zwiększanie się zamożności społeczeństwa oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki.

Jednym z celów strategicznych jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych, którego osiągnięcie musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

2.3.4. Założenia *Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec (IPPON)*

Podstawą do podjęcia prac nad *Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec* jest porozumienie podpisane 28 czerwca 2010 r. przez Ministra Infrastruktury, województwo zachodniopomorskie, województwo lubuskie i województwo dolnośląskie. Projekt IPPON przyjęty został przez Grupę Sterującą 21 czerwca 2013 r. i zarekomendowany do przyjęcia Zarządom Województw, które uczestniczą w pracach.

Porozumienie określa cel główny *Studium* oraz szczegółowe cele operacyjne.

Celem głównym jest wskazanie kierunków rozwoju obszaru pogranicza Polski i Niemiec na rzecz poprawy jego spójności przestrzennej dla realizacji wyzwań integracyjnych w Unii Europejskiej.

Celami operacyjnymi *Studium* są:

1. wypracowanie spójnej polityki przestrzennej polskiej części obszaru pogranicza Polski i Niemiec,
2. wypracowanie innowacyjnych zasad współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego,
3. stworzenie instrumentów wspomagających formułowanie dokumentów planistycznych i programowych dla perspektywy finansowej UE w latach 2014-2020,
4. wypracowanie standardu zapisu planistycznego oraz systemu informacji o planowaniu przestrzennym.

W *Studium* określono również działania zmierzające do utrzymania i wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego, które powinny obejmować przede wszystkim:

- ochronę krajobrazu kulturowego, tworzenie obszarów kulturowo-krajobrazowych,
- ustanowienie nowych pomników historii i zespołów zabytkowych,
- ochronę zabytków przemysłu i techniki, dworców i przystanków kolejowych, wiaduktów i tuneli,
- rewitalizację i rewaloryzację układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz zespołów uzdrowiskowych, z możliwością wprowadzania nowych funkcji do obiektów zabytkowych,
- kreowanie wizerunku miejscowości przez określony, charakterystyczny zabytek, element dziedzictwa niematerialnego czy dominantę architektoniczną,
- poszerzanie ofert turystycznych na bazie dziedzictwa kulturowego przez szerokie udostępnianie zabytków,
- aktywne przyciąganie inwestorów dla zagospodarowania zabytków poprzez stosowanie zachęt inwestycyjnych, skuteczną pomoc publiczną i kreowanie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Pieńsk, ponieważ nie ma miasta-odpowiednika na drugim brzegu Nysy Łużyckiej, według przyjętych kryteriów nie jest traktowany jako miasto transgraniczne.

W ramach działań „Usprawnienie oraz uzupełnienie drogowych powiązań transgranicznych” oraz „Budowa nowych połączeń transgranicznych o znaczeniu regionalnym” do 2020 r. zakłada się realizację istotnych dla rozwoju miasta zadań:

przebudowę drogi wojewódzkiej nr 351 w Zgorzelcu i w kierunku Pieńska oraz budowę mostu na drodze wojewódzkiej nr 353 w Pieńsku.

2.4. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w wojewódzkich dokumentach strategicznych

2.4.1. Założenia *Programu opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011*.

Program opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011 został przyjęty przez sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr LX/912/2006 z dnia 26 października 2006 r. Ponadto opracowano i udostępniono na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego *Sprawozdanie z realizacji „Programu opieki nad zabytkami” Województwa Dolnośląskiego za lata 2007 i 2008* (<http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/program-opieki-nad-zabytkami/>).

Dotychczas nie opracowano kolejnej edycji dokumentu.

Podstawowym założeniem programu wojewódzkiego na lata 2007-2011 było uznanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej.

Głównym celem programu było dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu oraz zachowania krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska. Program określił organizacyjne i finansowe warunki ochrony i opieki nad zabytkami w zakresie leżącym w kompetencjach Urzędu Marszałkowskiego.

Przy opracowaniu *Programu* oparto się na założeniu, iż dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska jest elementem powszechnie rozpoznawanym przez mieszkańców, a jednocześnie stanowi coraz silniejszy wyraz kształtującej się tożsamości regionalnej i ponadregionalnej. W ten sposób program wpisał się w określoną w *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku* misję regionu, zdefiniowaną następująco: Dolny Śląsk to region, który łączy Polskę z Europą.

W *Programie opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011* zaproponowano przyjęcie konkretnych zadań dla Urzędu Marszałkowskiego i podległych mu jednostek:

1. Dofinansowanie prac konserwatorskich i zabezpieczenia zabytków:

a. kontynuacja programu prowadzonego przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego dofinansowania prac konserwatorskich na drodze konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Głównym celem jest pobudzenie do działania maksymalnej liczby osób prawnych. Jako priorytet w przyznawaniu środków w okresie funkcjonowania programu przyjmuje się: w zakresie zabytków architektury i budownictwa prace zabezpieczające i remontowe przy obiektach znajdujących się w udokumentowanym złym stanie technicznym, zagrożonych postępującą destrukcją, w pierwszej kolejności budowli drewnianych, następnie pomników historii i proponowanych do uznania za pomniki historii; w zakresie dzieł sztuki i rzemiosła artystycznego konserwacja obiektów o udokumentowanym złym stanie zachowania, powstałych do schyłku wieku XVIII, w pierwszej kolejności zabytków sztuki średniowiecznej;

b. dofinansowanie na drodze konkursu wykonania i funkcjonowania zabezpieczeń przeciwłamaniowych i przeciwpożarowych w obiektach o cennym wystroju i wyposażeniu, a także w budowach drewnianych.

2. Wspieranie rozwoju bazy i sieci muzealnej w regionie, przede wszystkim w zakresie powstania magazynów muzealnych, w tym archeologicznych. Zakłada się, że istniejąca sieć muzeów nie ulegnie w okresie funkcjonowania programu zmianie. Prowadzone obecnie prace wykopaliskowe to w 90% badania ratownicze. Zgromadzony podczas ich prowadzenia materiał na mocy Ustawy jest własnością Skarbu Państwa. Stworzenie magazynów z ośrodkami badawczymi w oparciu o wybrane istniejące muzea pozwoli na zachowanie w regionie tej części dziedzictwa, a jednocześnie wzmocni regionalną sieć muzealną. Warunkiem udziału Urzędu Marszałkowskiego jest dofinansowanie przedsięwzięcia przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

3. Prowadzenie działań szkoleniowych i promocyjnych:

a. przeprowadzenie szkoleń i wydanie materiałów instruktażowych dla radnych i urzędników samorządowych zawierających informacje o sposobie przygotowywania programów opieki nad zabytkami oraz o zakresie i możliwościach opieki i ochrony zabytków przez gminy i powiaty. Głównym celem jest pobudzenie do działania samorządów zarówno w zakresie opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obywatelskich programów opieki nad zabytkami, jak i korzystania z możliwości finansowania przedsięwzięć związanych z ochroną zabytków, w tym z programami rewaloryzacyjnymi;

b. wspieranie, w drodze konkursu ofert, wydawnictw i publikacji multimedialnych o zabytkach regionu, zarówno naukowych jak i popularnonaukowych. Zakłada się, że dofinansowanie na drodze konkursu ofert zachęci również mniejsze ośrodki do wydania publikacji o swoich zabytkach;

c. organizacja i udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa jako corocznej imprezy popularyzującej zabytki. Zakłada się, że wypracowana przez Radę Europy formuła Europejskich Dni Dziedzictwa jako imprezy popularnej, o masowym charakterze, opartej w zasadzie o działania wolontariuszy, wymaga ze strony Urzędu Marszałkowskiego pomocy w zakresie organizacji i promocji. Zadanie to zostanie powierzone jednostce organizacyjnej Urzędu Marszałkowskiego lub innej samorządowej i zabezpieczone w corocznych planach finansowych;

d. stworzenie nagrody Marszałka Województwa dla najlepszego użytkownika zabytku. Nagroda przyznawana będzie w drodze konkursu, przez kapitułę działającą na podstawie regulaminu, który zostanie opracowany przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego;

e. rozwinięcie programów nauczania regionalnego dla uczniów szkół stopnia podstawowego i gimnazjalnego. Zakłada się wypracowanie, wspólnie z Wydziałem Nauki i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego, założeń pozwalających stworzyć program edukacji regionalnej o nazwie Znaki Przeszłości – Znaki Czasu.

4. Tworzenie parków kulturowych:

a. stworzenie koncepcji sieci parków kulturowych jako materiału inicjującego dyskusję nad ich utworzeniem przez lokalne samorządy. Utworzenie parku kulturowego jest zależne jedynie od woli lokalnego samorządu. W wielu przypadkach brak jednak podstawowych, studyjnych materiałów, które by pozwoliły na podjęcie dyskusji o celowości stworzenia parku; jest to szczególnie trudne w wypadku, gdy park miałby swym zasięgiem objąć obszar kilku gmin;

- b. opracowanie przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne studiów określających granice parków kulturowych, które mogą stać się inspiracją dla lokalnych samorządów.
5. Tworzenie sieci tematycznych rowerowych, pieszych, wodnych i samochodowych szlaków turystycznych uzupełniających obecną strukturę. Zakłada się przygotowanie przez interdyscyplinarny zespół ekspertów koordynowany przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów. Zakłada się, że stworzenie proponowanych szlaków tematycznych doprowadzi do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu. Głównym celem jest dyslokacja ruchu turystycznego i pobudzenie do działań związanych z jego obsługą, również poprzez renowację i udostępnianie zabytków, maksymalnej liczby osób prawnych. Postuluje się, aby Urząd Marszałkowski powołał interdyscyplinarny zespół ekspertów w celu przystąpienia do prac koncepcyjnych nad rowerowymi i samochodowymi szlakami turystycznymi.
6. Wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie za pomniki historii najcenniejszych obiektów z obszarów województwa dolnośląskiego. Założono wówczas, że w przyszłości fakt uznania przez prezydenta Rzeczypospolitej zabytku za pomniki historii będzie miał coraz większe znaczenie, również finansowe. Głównym celem jest wprowadzenie na listę jak największej liczby najcenniejszych w skali kraju zabytków z terenu województwa dolnośląskiego. Uznanie za pomniki historii jest warunkiem koniecznym starań o wpis na Listę światowego Dziedzictwa UNESCO.
7. Tworzenie Parków Krajobrazowych — ochrona dziedzictwa przeszłości. Ze względu na głównie będącą wynikiem działań człowieka fizjografię krajobrazu Dolnego Śląska należy zwrócić uwagę na to, aby w funkcjonujących Parkach Krajobrazowych zagadnienia związane z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego były na równi ważne przy opracowywaniu planów ochrony, jak związane z ochroną walorów przyrodniczych.

2.4.2. Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017 a Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 r., Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego oraz inne dokumenty strategiczne województwa

W zaktualizowanej *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 r.* przyjętej Uchwałą Nr XXXII/932/13 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 lutego 2013 r. zdefiniowano wizję rozwoju regionu: „Dolny Śląsk 2020 jako zintegrowana wspólnota regionalna, region konkurencyjny, spójny, otwarty, dynamiczny...” Wizji tej podporządkowano cel jego rozwoju: „Dolny Śląsk regionem koncentracji innowacyjnych podmiotów produkcyjnych i usługowych współpracujących z rozwiniętym sektorem badawczym oraz intensywnego rozwoju nowoczesnej turystyki opartej o współpracę międzyregionalną i transgraniczną, tworzących razem atrakcyjne miejsca do życia dla mieszkańców o coraz wyższych kwalifikacjach i rozwiniętej kulturze obywatelskiej”. Uznano, że Dolny Śląsk dysponuje wszechstronnym potencjałem turystycznym, o czym decydują walory kulturowe, a zwłaszcza zasoby dziedzictwa materialnego, krajobrazowe i przyrodnicze, w większości objęte ochroną prawną.

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017 zgodny jest z wyznaczonymi w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa* (uchwalonym przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W sferze kulturowej, obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego, przyjęto w planie ogólne zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Instytut Rozwoju Terytorialnego we Wrocławiu opracował projekt dokumentu: *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. Perspektywa 2020* – procedura przyjęcia dokumentu w toku.

Pieńsk jako ośrodek o znaczeniu ponadregionalnym uwzględniony został ponadto w *studium Systemu Turystyki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego* przyjętym przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr 4213/II/06 z dnia 7 listopada 2006 r.

W dniu 17 grudnia 2013 r. Uchwałą Nr 5088/IV/13 Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął *Założenia do Dolnośląskiej Polityki Rowerowej 2014–2020*. Opracowanie to stanowi pierwszy etap prac nad *Dolnośląską Polityką Rowerową 2014-2020 (DPR)*. *Dolnośląska Polityka Rowerowa* ma być narzędziem realizacji i zarządzania rozwojem regionalnego zintegrowanego podsystemu rowerowego, stanowiącego element zrównoważonego systemu transportowego województwa dolnośląskiego. Stworzenie takiego systemu transportu rowerowego ma się stać wiodącym elementem rozwoju turystyki, która w myśl *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego* zwiększy znaczenie Dolnego Śląska w Polsce i Europie.

2.4.3. Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017 a dokumenty strategiczne powiatu zgorzeleckiego

Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym, w tym zadania związane z ochroną dóbr kultury.

Dla powiatu zgorzeleckiego nie został dotychczas opracowany powiatowy program opieki nad zabytkami.

Obowiązującym dokumentem o charakterze strategicznym wykonanym na poziomie powiatu jest *Strategia rozwoju powiatu zgorzeleckiego na lata 2004-2014*. Dokument ten odnosi się do sfery polityki rozwoju powiatu w wymiarze gospodarczym, społecznym i ekologicznym.

W wyniku dokonanej analizy strategicznej powiatu zgorzeleckiego sformułowano wizję rozwoju powiatu:

Odpowiednie wykorzystanie walorów środowiska naturalnego sprawi, iż powiat zgorzelecki stanie się obszarem o rozwiniętych funkcjach turystyczno-wypoczynkowych. Kluczowym działaniem samorządów powiatu zgorzeleckiego w tym zakresie stanie się zakrojona na szeroką skalę, zintegrowana i nowoczesna działalność promocyjna. Rozwojowi tych funkcji sprzyjać będzie rozwinięta sieć ogólnodostępnych obiektów noclegowych oraz placówek i urzędzeń towarzyszących (baseny, korty tenisowe, punkty informacji turystycznej, system ścieżek rowerowych, różnorodne punkty gastronomiczne, punkty widokowe, szlaki śródleśne, gospodarstwa agroturystyczne, wypożyczalnie sprzętu turystyczno-rekreacyjnego itp.).

Przyjęto trzy główne cele strategiczne powiatu zgorzeleckiego (przyjęte w poprzedniej Strategii Rozwoju Powiatu Zgorzeleckiego z 2000 roku, które nie straciły na aktualności):

- wysoki poziom aktywności gospodarczej
- wysoki poziom warunków życia mieszkańców
- wysoka jakość środowiska naturalnego.

Celom strategicznym podporządkowano cele operacyjne, a wśród nich te, które mają związek z ochroną i wykorzystaniem środowiska kulturowego:

- rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych.
- gospodarcze i turystyczne wypromowanie powiatu.

Dla realizacji celów zaproponowano zadania strategiczne, wśród których zadania związane z ochroną zabytków:

- opracowanie i wdrożenie wspólnie z samorządami gminnymi „*Programu promocji turystycznej powiatu zgorzeleckiego na lata 2007-2010*”,
- wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej,
- wspieranie rozwoju centrów edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych i promocyjnych o znaczeniu ponadlokalnym,
- wspieranie rozwoju kultury: współtworzenie Muzeum Łużyckiego, wspieranie działalności kulturalnej o charakterze ponadlokalnym realizowanej na terenie powiatu zgorzeleckiego, wspieranie działalności promującej lokalne wartości kulturowe i kształtującej tożsamość lokalną,
- wspieranie restytucji najcenniejszych obiektów zabytkowych.

3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

3.1. *Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017* a dokumenty programowe gminy

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017 zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- *Strategią Rozwoju Gminy Pieńsk* (przyjętą Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XX/184/2000 z dnia 30 czerwca 2000 r.)
- *Planem Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pieńsk* (przyjętym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XXVII/174/05 z dnia 17 stycznia 2005 r.)
- *Wieloletnim Planem Inwestycyjnym* (przyjętym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XXVII/152/08 z dnia 30 grudnia 2008 r.)
- *Wieloletnią Prognozą Finansową Gminy Pieńsk na lata 2014-2025* (przyjętą Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XLII/246/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r.)

oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy, jakimi są:

- *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk* (przyjęte Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XI/92/95 z dnia 5 czerwca 1995 r, zmienione Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr VIII/55/07 z dnia 12 września 2007 r.)
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Niniejszy *Program* zgodny jest ponadto z innymi dokumentami o charakterze strategicznym i prorozwojowym:

- sporządzonymi dla większości miejscowości gminy *Planami Odnowy Miejscowości*
- *Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Miasta Pieńsk na lata 2010-2015* (przyjętym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr LI/307/2010 z dnia 29 października 2010 r.)
- *Planem urządzeniowo-rolnym Gminy Pieńsk*

W niniejszym dokumencie oparto się na założeniach finansowych przyjętych w budżecie miasta i gminy na 2014 r. (Uchwała Nr XLII/247/2013 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 grudnia 2013 r.).

Strategia Rozwoju Gminy Pieńsk

Opracowana w 2000 r. *Strategia rozwoju gminy Pieńsk* wyznacza kompleksową koncepcję długookresowej lokalnej polityki gospodarczej, społecznej, przestrzennej i finansowej, oraz jest punktem odniesienia dla podejmowanych przez władze lokalne bieżących decyzji.

Jako jedną z głównych szans na rozwój gminy uznano turystykę ze względu na atrakcyjny układ elementów środowiska geograficznego, urozmaicone ukształtowanie terenu i znaczne obszary leśne, które tworzą wysokiej rangi warunki dla jej rozwoju. Wskazano jednocześnie na brak systemu odpowiedniej informacji turystycznej.

Dokonano analizy SWOT, w wyniku której wskazano istotne dla funkcjonowania środowiska kulturowego walory (w tym walory turystyczno-krajobrazowe) i słabości gminy

(m.in. kryzys w przemyśle szklarskim, niewykorzystanie i dewastacja budynków po PGR, brak odpowiedniej bazy turystyczno-noclegowej).

Wśród szans na harmonijny rozwój gminy wskazano niewykorzystane bądź uwzględniane jedynie w znikomym stopniu możliwości rozwojowe:

- grupa szans związanych z rozwojem sfery społecznej gminy (tu: poprawa estetyki miasta i obszarów wiejskich)
- grupa szans związanych z rozwojem sfery gospodarczej gminy (tu: rozwój agroturystyki, modernizacja zakładów przemysłowych, rozwój turystyki przygranicznej, wykorzystanie walorów krajobrazowych i obiektów zabytkowych dla rozwoju funkcji turystycznych)
- grupa szans wynikających z przygranicznego położenia gminy (tu: wspólne przedsięwzięcia inwestycyjne z przygranicznymi gminami niemieckimi, współpraca w zakresie oświaty ze szkołami niemieckimi, rozwój turystyki przygranicznej, budowa przejścia granicznego)
- grupa szans – możliwości działań samorządu i społeczności gminy (tu: realizacja wspólnych zadań wraz z władzami powiatowymi ze szczególnym uwzględnieniem zadań zapisanych w Strategii Rozwoju Powiatu; korzystanie z tzw. Funduszy pomocowych).

Sformułowano wizję przyszłości gminy:

Dzięki konsekwentnemu ograniczaniu słabości i niedociągnięć rozwojowych oraz eliminowaniu potencjalnych zagrożeń, przy jednoczesnym wykorzystaniu wszystkich atutów i szans rozwoju tego terenu, istnieją realne szanse na urzeczywistnienie w perspektywie II dekady XXI wieku następującej wizji przyszłości:

A. Dzięki świadomej i konsekwentnej polityce ekorozwoju władz lokalnych, gmina Pieńsk stanie się obszarem charakteryzującym się wysoką jakością wszystkich składników środowiska naturalnego.[...]

C. Odpowiednie wykorzystanie walorów środowiska naturalnego sprawi, iż gmina Pieńsk stanie się obszarem o zadowalająco rozwiniętych funkcjach turystyczno-wypoczynkowych.[...]

E. Na terenie gminy funkcjonować będzie drogowe przejście graniczne w istotny sposób dynamizujące rozwój handlu i usług, a także umożliwiające realizację funkcji oświatowych i kulturalnych.[...]

M. W wyniku wzrostu gospodarności i zamożności społeczeństwa oraz samorządu nastąpi wyraźna poprawa estetyki wszystkich miejscowości gminy. Odnowiony zostanie Urząd Miasta oraz centrum miasta.

Dla urzeczywistnienia wizji rozwoju wyznaczono następujące cele strategiczne (takie same wyznaczone zostały w *Strategii Rozwoju Powiatu*):

- wysoki poziom aktywności gospodarczej
- wysoki poziom warunków życia mieszkańców
- wysoka jakość środowiska naturalnego.

Celom strategicznym podporządkowano cele operacyjne, m.in. poprawę estetyki gminy.

Wskazane zostały zadania strategiczne ukierunkowane na realizację celów strategicznych oraz pośrednio – celów realizacyjnych; określano lata realizacji tych celów na 2000-2010.

Wśród zadań przyjęto m.in.

- rewitalizację śródmieścia Pieńskiego: modernizację ul. Świerczewskiego, uzyskanie nowoczesnej struktury przestrzennej miasta z wykształconym centrum miasta odpowiadającym potrzebom i aspiracjom jego mieszkańców, zmianę wizerunku miasta – odnowę historycznej zabudowy, odtworzenie nawierzchni ulic i chodników z kostki brukowej,
- poprawę estetyki gminy,
- pozyskanie środków pozabudżetowych na realizację zadań strategicznych: m.in. na konserwację obiektów zabytkowych,

- przystosowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego do realizacji celów strategicznych gminy.

Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pieńsk

Plan Rozwoju Lokalnego częściowo został opracowany w oparciu o przyjętą *Strategię Rozwoju Gminy Pieńsk*, jednak ze względu na jej częściową dezaktualizację, wynikającą m.in. z upływu czasu i częściowej realizacji określonych zadań, wprowadzono nowe zadania.

Zdefiniowano ważniejsze problemy dotyczące społeczność lokalną gminy Pieńsk, m.in. brak odpowiedniej bazy turystyczno–noclegowej umożliwiającej wykorzystanie walorów turystyczno–krajobrazowych.

Plan Rozwoju Lokalnego wyznacza cele i zadania realizowane przez gminę Pieńsk w najbliższych latach.

Określono bardziej szczegółowo niż w *Strategii* cele strategiczne:

1. Zrównoważony rozwój środowiskowy
2. Rozwój infrastruktury technicznej
3. Poprawa warunków zamieszkania przez ulepszanie elementów infrastruktury społecznej
4. Rozwój przedsiębiorczości i przeciwdziałanie bezrobociu
5. Rozwój turystyki i rekreacji
6. Zmiany w strukturze gospodarczej obszaru, w tym zasad kształtowania rolnej i leśnej przestrzeni produkcyjnej
7. Działalność samorządu lokalnego ukierunkowana na stworzenie odpowiedniego wizerunku gminy

W ramach 3 celu strategicznego „Poprawa warunków zamieszkania przez ulepszanie elementów infrastruktury społecznej” wytypowano do realizacji cele operacyjne i zadania, m.in.:

- Rozwinięta baza sportowo – rekreacyjna i edukacyjna
- Zwiększona oferta edukacyjna dla dzieci i młodzieży (przewiduje się do realizacji program: Realizowanie projektów edukacyjnych w ramach współpracy z gminami partnerskimi w zakresie wymiany dzieci, młodzieży i nauczycieli)
- Rozwinięte poczucie tożsamości lokalnej i kulturowej mieszkańców (wspieranie działań Miejsko–Gminnego Ośrodka Kultury w Pieńsku, identyfikowanie walorów dziedzictwa kulturowego gminy – organizowanie wystaw, konkursów, prelekcji, gromadzenie eksponatów, promocja i budowanie tożsamości mieszkańców przy zachowaniu wielowątkowości kulturalnej; organizacja imprez kulturalno – integracyjnych, wydanie informatora kulturalno – sportowego gminy Pieńsk)
- Rozwój zasobów gminnych służących aktywizacji kulturalnej mieszkańców.

W ramach 5 celu strategicznego „Rozwój turystyki i rekreacji” wytypowano do realizacji cele operacyjne i zadania, m.in.:

- Promocja turystyczna gminy i wyeksponowanie walorów przyrodniczych (programy: optymalne wykorzystanie walorów krajobrazowych do celów turystycznych, stworzenie warunków do rekreacyjnego wykorzystania Doliny Nysy i Nysy Łużyckiej, dostosowanie turystyki i rekreacji do naturalnej chłonności środowiska oraz ochrona najcenniejszych zespołów leśnych i parkowych (lub ich fragmentów) np. przez skoncentrowanie penetracji pieszej i rowerowej)
- Rozwój infrastruktury turystycznej (programy: budowa kładki pieszo – rowerowej Pieńsk – Deschka, budowa tras rowerowych na terenie gminy, budowa ścieżki rowerowej trasa Odra – Nysa od granicy z Czechami do Szczecina).

W ramach 7 celu strategicznego „Działalność samorządu lokalnego ukierunkowana na stworzenie odpowiedniego wizerunku gminy” wytypowano do realizacji operacyjne i zadania, m.in.:

- Współpraca partnerska organizacji gospodarczych, społecznych, samorządowych i mieszkańców na rzecz rozwoju (edukacja dotycząca pozyskiwania środków z zewnątrz, rozwijanie i nawiązywanie nowych kontaktów zagranicznych pod kątem realizacji wspólnych inicjatyw gospodarczych, kulturalnych i oświatowych)
- Uporządkowane gospodarowanie przestrzenią w poszczególnych miejscowościach gminnych (programy: stwarzanie warunków do większego zaangażowania się mieszkańców w tworzenie prawa miejscowego, sporządzenie planu zagospodarowania przestrzennego i niezbędnych planów miejscowych, rewitalizacja śródmieścia Pieńsk).

Plan urządzeniowo-rolny Gminy Pieńsk

Tematyka ochrony cennych walorów przyrodniczo-krajobrazowych na terenie miasta i gminy Pieńsk została zawarta również w *Planie urządzeniowo-rolnym Gminy Pieńsk* w kontekście wszechstronnego i wielofunkcyjnego rozwoju wsi, poprawy warunków życia oraz ochrony środowiska zarówno przyrodniczego jak i kulturowego gminy.

3.2. Ochrona zabytków miasta i gminy Pieńsk - stan prawny

3.2.1. Rejestr zabytków

Rejestr zabytków prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165 z 2011 r.) precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Rozporządzenie określa tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczególowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Rozporządzenie ponadto określa wymagane kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich, badań architektonicznych lub badań archeologicznych; dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi; sposób potwierdzania posiadanych kwalifikacji i dodatkowych wymagań; standardy dotyczące dokumentacji prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

W obszarze miasta i gminy Pieńsk:

- rejestr zabytków nieruchomych A obejmuje 12 zespołów i obiektów;
- rejestr zabytków ruchomych B obejmuje łącznie 36 obiektów w 2 zespołach;
- rejestr zabytków archeologicznych C obejmuje jedno stanowisko - Lasów 7/7. Ponadto 3 obiekty uznane za stanowiska archeologiczne są aktualnie wpisane do rejestru zabytków nieruchomych jako obiekty architektury.

Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Kwestie związane z ochroną zbiorów muzealnych reguluje *Ustawa z dnia 21 XI. 1996 r. o muzeach* (tekst jednolity Dz. U. z 3 września 2012 r. poz. 987).

a. Rejestr zabytków nieruchomych:

Z obszaru miasta i gminy Pieńsk żaden obiekt nie został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, jak również nie został uznany przez Prezydenta RP za Pomnik Historii.

Do rejestru zabytków nieruchomych w mieście i gminie Pieńsk wpisanych zostało łącznie 12 zespołów i obiektów.

Przedmiotem ochrony prawnej w gminie Pieńsk jest ujęty w rejestrze zabytków układ urbanistyczny miasta Pieńsk, najcenniejsze obiekty sakralne (2 kościoły parafii rzymskokatolickich w Pieńsku i Żarkach Średnich, ruinę kościoła ewangelickiego w Pieńsku – obiekt nie istnieje, plebanię w Bielawie Górnej – obiekt nie istnieje), zespoły rezydencjonalne (2 dawne siedziby szlacheckie z parkami (2 obiekty) w Lasowie i Żarkach Średnich oraz zespół zabudowy przemysłowej Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa” w Pieńsku, park miejski w Pieńsku oraz jeden budynek mieszkalny w Dłużynie Dolnej.

Z rejestru zabytków skreślona została ruina kościoła w Lasowie (dz. nr 205 – własność Gminy Pieńsk; nr rejestru zabytków 1267 z dn. 2.04.1965 r., skreślenie z rejestru zabytków decyzją MKiDN nr DOZ-AKR-500-5/04 z dn.18.11.2004 r.).

Gmina Pieńsk jest właścicielem i współwłaścicielem obiektów:

- układ urbanistyczny miasta Pieńsk – teren Gminy (Nr rejestru zabytków A/1810/609/J z dn. 26.02.1980 r.)
- kościół ewangelicki, ul. Zgorzelecka, relikty murów obwodowych kościoła czytelne na poziomie gruntu - dz. nr 157/1 AM-1 – własność Gminy Pieńsk (Nr rejestru zabytków A/5406/1907 z dn. 12.01.1967 r.)
- park miejski, ul. Bolesławecka - dz. nr 115/1, 117, 143/1 AM-4 – własność Gminy Pieńsk (Nr rejestru zabytków A/5534/1326/J z dn. 19.12.1997 r.)
- zespół zabudowy Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”, ul. J. H. Dąbrowskiego 44 - dz. nr 199/10, 199/8, 199/9, 199/3, 199/4 AM-4 – własność Gminy Pieńsk (Nr rejestru zabytków 87/A/1-30 z dn. 08.05.2002 r.; częściowo skreślony z rejestru zabytków decyzjami: poz.20. Formiarnia, skreślona z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/1035/12[UB-61/12] z dn. 19.03.2013 r.; poz. 28. Magazyn, skreślony z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/1036/12 [UB-62/12] z dn. 25.10.2013 r.; poz. 29. Przychodnia przyzakładowa, skreślona z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/771/12[BKW] z dn. 03.01.2013 r.)
- Gmina Pieńsk jest właścicielem działki, na której znajduje się stanowisko archeologiczne Pieńsk 1/2, wpisane do rejestru zabytków nieruchomych (ruina kościoła z cmentarzem, ul. Zgorzelecka) oraz stanowisko Lasów 14/32 skreślone z rejestru zabytków (ruina kościoła z cmentarzem).

Miasto i Gmina Pieńsk. Wykaz zabytków nieruchomych.

Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (stan: marzec 2014 r., źródło: WUOZ we Wrocławiu)

L.P.	OBIEKT ZABYTKOWY	CZAS POWSTANIA	NUMER I DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTKÓW	NR DZIAŁKI / WŁASNOŚĆ	UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWATORSKIEJ ORAZ O SPOSOBIE UŻYTKOWANIA
PIEŃSK					
1.	Układ urbanistyczny miasta		Nr rejestru zabytków A/1810/609/J z dn. 26.02.1980 r.	Gmina Pieńsk	<p><i>Historyczny układ urbanistyczny miasta Pieńsk wpisany jest do rejestru zabytków w granicach określonych w postanowieniu Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr 1708/2010 z dnia 28.10.2010 r.</i></p> <p><i>Granica wpisu do rejestru zabytków przebiega następująco:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - od północy: północną granicą działki nr 99, przecina ul. Zgorzelecką (działka nr 103), następnie prowadzi północną granicą działki nr 61, - od południa: południową granicą działki nr 272/187, przecina ul. Dąbrowskiego (działka nr 230), następnie prowadzi południowymi granicami działek nr 194 i 193, 192/2, 272/252, 190, 191, zachodnią granicą drogi (działka 311), - od wschodu: zachodnią granicą ul. K. Świerczewskiego, obejmuje działkę nr 8, przecina ul. Szkolną (działka nr 9) i prowadzi jej południowym skrajem, zachodnią granicą działki nr 10/6, przecina ul. Partyzantów (działka nr 39), następnie przebiega jej południową granicą, obejmuje działkę nr 141/3, przecina działkę nr 143/1 i przebiega jej zachodnią granicą, północną granicą drogi (działki nr 144 i 145), zachodnią i południową działki nr 97, południową granicą ul. Ojca M. Tomaszka (działka nr 15), przecina ul. Bolesławiecką (działka nr 40) i prowadzi jej południową granicą, następnie zachodnią granicą ul. M. Nowotki (działka nr 83), północną granicą ul. S. Batorego (działka nr 89), zachodnią granicą ul. S. Żółkiewskiego (działka nr 165, 185/6), wschodnią granicą działki nr 272/187, - od zachodu: wschodnią granicą drogi (działka nr 95, 112, 162),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
 MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017

					<p>południową działki nr 161, przecina ul. Łużycką (działka nr 169), prowadzi wschodnią granicą działki nr 182, wschodnią granicą kanału Młynówki (działka nr 184, 191), północną drogi (działka nr 207), przecina ul. Zgorzelecką i prowadzi wschodnim jej skrajem (działka nr 119, 214), wschodnią granicą ul. Strumykowej (działka nr 209), północną drogi (działka nr 312), północną i wschodnią działki nr 304.</p> <p><i>Dodatkowo granica wpisu została przedstawiona na załączniku graficznym nr 1 do ww. postanowienia.</i></p>
2.	Rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. św. Franciszka z Asyżu, ul. K. Świerczewskiego 37	1882-85 r., poświęcony 15.11.1885 r., zniszczony 1945 r., odbudowany w l. 1946-51., remont przed 2012 r.	Nr rejestru zabytków 5/A/00 z dn. 03.02.2000 r.	dz. nr 42 AM-2 – własność parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Franciszka z Asyżu	<i>Do rejestru zabytków wpisany został kościół w obrysie murów obwodowych, położony na dz. nr 42 AM-2.</i>
3.	Kościół ewangelicki, ul. Zgorzelecka (obecnie reliktury murów obwodowych kościoła czytelne na poziomie gruntu)	kościół wzm. 1399 r., wzn. XV w., od 1545 ewang., odbudowany 1846 r. po pożarze w 1841 r., rozebrany 1972 r.	Nr rejestru zabytków A/5406/1907 z dn. 12.01.1967 r.	dz. nr 157/1 AM-1 – własność Gminy Pieńsk	<i>Obiekt istnieje jedynie w partii fundamentów, zatem zgodnie z art. 13. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami kwalifikuje się do skreślenia z rejestru zabytków w części naziemnej.</i>
4.	Park miejski, ul. Bolesławiecka	założony ok. 1870 r. na terenie dawnego wyrobiska gliny; nasadzenia nowych gatunków w 1911 r.	Nr rejestru zabytków A/5534/1326/J z dn. 19.12.1997 r.	dz. nr 115/1, 117, 143/1 AM-4 – własność Gminy Pieńsk	<i>Do rejestru zabytków wpisany został park w granicach działek: 115/1, 117, 143/1 AM-4.</i>
5.	Zespół zabudowy Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”, ul. J. H. Dąbrowskiego 44	2 poł. XIX w.	Nr rejestru zabytków 87/A/1-30 z dn. 08.05.2002 r. oraz postanowienie DWKZ nr 890/2009 z dn. 04.08.2009 r.	dz. nr 199/14, 199/15, 199/11, 199/8, 199/4 AM-4 – własność Gminy Pieńsk	<p><i>Do rejestru zabytków wpisany został kompleks budynków Huty Szkła „Lucyna” – zakład „Nysa” położony w Pieńsku przy ul. Dąbrowskiego 44 położonych na działkach nr 199/14, 199/15, 199/11 i 199/8 w granicach murów obwodowych wraz z gruntem pod nimi oraz willa wraz z zadrzewieniem i ciekim wodnym położona na dz. 199/4 w granicach działki.</i></p> <p><i>Budynki: przychodnia, formiarnia, magazyn – skreślone z rejestru zabytków odrębnymi decyzjami Ministra Kultury i</i></p>

		<p>zespołu z rejestru zabytków:</p> <p>poz.20.Formiernia, skreślona z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/1035/12[UB-61/12] z dn. 19.03.2013 r.</p> <p>poz. 28. Magazyn, skreślony z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/1036/12 [UB-62/12] z dn. 25.10.2013 r.</p> <p>poz. 29. Przychodnia przyzakładowa, skreślona z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/771/12[BKW] z dn. 03.01.2013 r.</p>	<p><i>Dziedzictwa Narodowego.</i></p> <p><i>Wpisem do rejestru zabytków objęte są obecnie następujące obiekty z zespołu:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Budynek administracji, mur., 1910 [nr inw. 8-105, 40-143] 2. Magazyn, mur., 1920 [nr inw. 25-104] 3. Budynek administracyjny II, mur., 1905 [nr inw. 29-104] 4. Zestawiarnia pieca III, mur., 1910 [nr inw. 17-100] 5. Hala pieca III, mur., 1905 [nr inw. 5-101] 6. Hala odprężarek, mur., 1910 [nr inw. 16-100] 7. Zestawiarnia, mur., 1908 [nr inw. 1-35/130] 8. Magazyn, mur., 1905 [nr inw. 46-131] 9. Donicarnia, ob. budynek socjalny, mur., 1905 [łącznie z 11. hala wanny: nr inw. 6-101, 17-102a, 1-12-101] 10. Hala pieca II, mur., 1919 [nr inw. 14-102] 11. Hala wanny, mur., 1905 [łącznie z 9. donicarnia: nr inw. 6-101, 17-102a, 1-12-101] 12. Blacharnia, mur., 1910 [łącznie z 15. ślusarnia: nr inw. 28-101] 13. Opękarnia, mur., 1910 [nr inw. 2-100] 14. Magazyn, mur., 1910 [nr inw. 10-101] 15. Ślusarnia, mur., 1910 [łącznie z 12. blacharnia: nr inw. 28-101] 16. Szlifiernia, mur., 1910 [nr inw. 1-100] 17. Sortownia, mur., 1910 [nr inw. 10-101] 18. Pakownia, mur., 1910 [nr inw. 20-100] 19. Kartonazownia, mur., 1919 [nr inw. 22-104] 20. Formiernia, mur., 1915 [nie nadano nr inw.], skreślona z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/1035/12[UB-61/12] z dn. 19.03.2013 r. 21. Wieża ciśnień, mur., 1910 [nie nadano nr inw.] 22. Malarnia, mur., 1920 [nr inw. 3-101] 23. Garaż, mur., 1910 [nr inw. 7-101] 24. Kwasiarnia, mur., 1905 [nr inw. 21-100, 34-104] 25. Formiernia, mur., 1910 [nr inw. 19-104] 26. Zestawiarnia, mur., 1919 [nr inw. 18-100]
--	--	--	--

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
 MIASTA I GMINY PIĘSK 2014-2017

					27. Budynek przy piecu III, mur., 1905 [nr inw. 26-101] 28. Magazyn, mur., 1905 [nr inw. 31-104], skreślony z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/1036/12[UB-62/12] z dn. 25.10.2013 r. 29. Przychodnia przyzakładowa, mur., 1900, przebud. po 1945 [nr inw. 15-109], skreślona z rejestru zabytków decyzją MKiDN DOZ-OAiK-6700/771/12[BKW] z dn. 03.01.2013 r. 30. Willa wraz z zadrzewieniem i ciekiem wodnym, mur., 1930 r., Numery inwentarzowe budynków podano za opracowaniami: Operat szacunkowy wartości nieruchomości KW 15433/3, opr. M.A. Jaworska, L. Tarnawski, Jelenia Góra 2010 oraz Operat szacunkowy wartości nieruchomości KW 33266/3, opr. M.A. Jaworska, L. Tarnawski, Jelenia Góra 2010 [mps, oba opracowania w archiwum UMiG Pieńsk]
BIELAWA GÓRNA					
6.	Plebania przy kościele filialnym p.w. Matki Boskiej Różańcowej, dawny dom nr 49 – obiekt nie istnieje		Nr rejestru zabytków A/5419/1890 z dn. 12.01.1967 r.	dz. nr 175/1 – własność parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia NMP w Czerwonej Wodzie	Obiekt nie istnieje, zatem zgodnie z art. 13. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami kwalifikuje się do skreślenia z rejestru zabytków.
DŁUŻYNA DOLNA					
7.	Dom mieszkalny nr 79	1765 r., gruntownie przebudowany przed 2000 r.	Nr rejestru zabytków A/5411/1899 z dn. 12.01.1967.	dz. nr 367/4 – własność prywatna	Obiekt uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej i artystycznej, przywrócenie pierwotnego wyglądu wiązałoby się z odtworzeniem wszystkich elementów konstrukcyjnych obiektu, zatem, zgodnie z art. 13. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, budynek ten kwalifikuje się do skreślenia z rejestru zabytków.
LASÓW					
8.	Pałac, nr 61	wzniesiony przed 1590 r., skrzydło i wieża 1593 r.,	Nr rejestru zabytków A/5504/277 z dn. 11.05.1951 r.	dz. nr 192/1 – własność prywatna	

		kolejne przebudowy: ok. 1670; 1 poł. XVIII w., koniec XVIII w., 2 poł. XIX w.; 1985 r. — remont dachu i elewacji (wówczas rozebrana wieża); remont 1997-2012 r.			
9.	Park pałacowy, pierwotnie ogród ozdobny	XVIII w. później przekształcany	Nr rejestru zabytków A/5639/846/J z dn. 12.07.1984 r.	Przypałacowa część parku: dz. nr 192/1 – własność prywatna	<i>Decyzja nie precyzuje granic wpisu parku do rejestru zabytków. Historyczny obszar parku zawiera się na działkach 192/1 i częściowo na 192/25.</i>
ŻARKI ŚREDNIE					
10.	Kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	Wzmiankowany w 1346 r., wzniesiony w 2 poł. XIV w., rozbudowany w 1612 r., odbudowa- ny po pożarze w 1697 r., nowe sklepienie w 1700 r., remont w XIX w., ewangelicki do 1945 r., remont dachu w l. 1999-2000, elewacje remonto- wane w l. 2006-08.	Nr rejestru zabytków A/2006/1270 z dn. 02.04.1965 r.	dz. nr 385 – własność parafii rzymskokatolickie j p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, ul. Lubańska 11, 59 -900 Zgorzelec	<i>W decyzji: kościół filialny p.w. św. Józefa Oblubieńca</i>
11.	Dwór, nr 102	ok. 1640 r., XVIII w., XIX w., pocz. XX w.	Nr rejestru zabytków A/5404/1919 z dn. 21.01.1967 r.	dz. nr 452 – własność prywatna	
12.	Park w zespole dworskim, nr 102	2 poł. XIX w.	Nr rejestru zabytków A/5644/841/J z dn. 12.07.1984 r.	dz. nr 452 – własność prywatna	<i>decyzja nie precyzuje granic wpisu parku do rejestru zabytków.</i>

Miasto i Gmina Pieńsk. Wykaz zabytków archeologicznych.
 Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (źródło: WUOZ we Wrocławiu)

MIEJSCOWOŚĆ	NUMER STANOWISKA W SYSTEMIE AZP	FUNKCJA I CHRONOLOGIA	NUMER REJESTRU ZABYTKÓW I DATA WPISU ORAZ UWAGI	NUMERY DZIAŁEK GEODEZYJNYCH I WŁAŚCICIELE
Lasów	7/7/77-09	Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej – III okres epoki brązu-okres halszacki Ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze (faza młodsza)	575/Arch/72 z dnia 27.12.1972	Dz. geod. – 235/5, 234, 233, 232/1, 231/230, 229, 227 – własność prywatna
Lasów	14/32/77-09	Kościół z cmentarzem (relikty) – późne średniowiecze-okres nowożytny	Wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod nr 1267 w dniu 2.04.1965, skreślony z RZ decyzją DOZ-AKR-500-5/04 w dniu 18.11.2004	Dz. geod. – 205 – własność Gminy Pieńsk
Lasów	15/34/77-09	Pałac wybudowany w 1593 roku	A/5504/277 w dniu 11.05.1951 (rejestr zabytków nieruchomości)	Dz. geod. – 192/1 – własność prywatna
Pieńsk	1/2/76-09	Kościół z cmentarzem (relikty) – średniowiecze-okres nowożytny	A/5406/1907 w dniu 12.01.1967 (rejestr zabytków nieruchomości kościół)	Dz. geod. - 157/1 AM-1– własność Gminy Pieńsk
Żarki Średnie	12/32	Pałac wybudowany w 1640 roku	A/5404/1919 w dniu 21.01.1967 (rejestr zabytków nieruchomości)	Dz. geod. – 452 - własność Skarbu Państwa

b. Rejestr zabytków ruchomych:

Do rejestru zabytków ruchomych województwa dolnośląskiego został wpisany wystroj i wyposażenie kościołów w Pieńsku i Żarkach Średnich (łącznie 21 obiektów).

Miasto i Gmina Pieńsk. Wykaz zabytków ruchomych
 Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (stan: marzec 2014 r., źródło: WUOZ we Wrocławiu)

L.P.	OBIEKT ZABYTKOWY	NUMER I DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTKÓW	WŁASNOŚĆ
PIEŃSK			
1	Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Franciszka z Asyżu [15 obiektów]	nr rej. 54/B/01/1-15 z dnia 5.03.2001 r.	parafia rzymskokatolicka p.w. św. Franciszka z Asyżu, ul. K. Świerczewskiego 37, Pieńsk
ŻARKI ŚREDNIE			
2	Wyposażenie kościoła filialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Św. [21 obiektów]	nr rej. 79/B/01/1-21 z dnia 17.05.2001 r.	parafia rzymskokatolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, ul. Lubańska 11, Zgorzelec

3.2.3. System ochrony krajobrazu kulturowego gminy w dokumentach prawa miejscowego

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk* (przyjętym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XI/92/95 z dnia 5 czerwca 1995 r, zmienionym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr VIII/55/07 z dnia 12 września 2007 r.) wyznaczone zostały główne cele, zasady i zadania polityki przestrzennej, jak również instrumenty jej realizacji, wobec środowiska kulturowego.

W *Studium* określono zasoby oraz stan dziedzictwa kulturowego gminy w oparciu o *Gminną Ewidencję Zabytków*. Wyznaczono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

Dla ochrony obiektów zabytkowych oraz integracji historycznie ukształtowanych przestrzeni ze współcześnie realizowanymi obiektami, służącym utrwaleniu tożsamości gminy przyjęto:

- ochronę obiektów zabytkowych *in situ* (w miejscu),
- zachowanie obiektów i obszarów o wartościach kulturowych poprzez ich konserwację, rewaloryzację i adaptację do współczesnych potrzeb i wymogów,
- rozszerzenie zakresu ochrony w/w obszarów poprzez ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w studium i wskazanych w planach zagospodarowania przestrzennego z określeniem możliwości inwestycyjnych w ich obrębie,
- zakaz lokalizowania w sąsiedztwie zabytków obiektów uciążliwych i inwestycji, które mogą pogorszyć stan środowiska przyrodniczego oraz zakaz lokalizowania budynków zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z tym zabytkiem.
- rewaloryzację obszarów i obiektów,
- kształtowanie skali i formy nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji historycznych danego miejsca w twórczej interpretacji.
- opracowanie strategicznego programu konserwatorskiego dla ratowania najcenniejszych obiektów,
- aktualizację ewidencji dóbr kultury,
- określenie preferencji dla utrzymania i ratowania lokalnych walorów kulturowych, a także dla realizacji obiektów o twórczych rozwiązaniach architektonicznych,
- uwzględnianie w pracach planistycznych i decyzjach administracyjnych, wyników badań naukowych dotyczących środowiska kulturowego oraz odkryć archeologicznych dokonanych na obszarze gminy, które winny wpływać na ustalenia szczegółowe granic stref oraz wytycznych konserwatorskich odnoszących się do cennych obszarów środowiska kulturowego,
- kontynuowanie zasady sporządzania okresowych, specjalistycznych analiz stanu środowiska kulturowego, w celu stworzenia aktualnych, merytorycznych podstaw procesów planistycznych i decyzji administracyjnych dotyczących obszarów istotnych dla ochrony i kształtowania środowiska kulturowego gminy.

Wyznaczono obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji, wśród których uwzględniono tereny objęte strefami ochrony konserwatorskiej.

Zgodnie ze zmianą *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* - wprowadzony w tym opracowaniu system stref ochrony konserwatorskiej został przewidziany do weryfikacji i rozszerzenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W 2008 r. na potrzeby miejscowych planów sporządzone zostało przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa OT

Wrocław) *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk*, w którym wyznaczono spójny dla całej gminy system stref konserwatorskich.

Strefy te będą uwzględniane w sukcesywnie powstających miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Strefy ochrony konserwatorskiej „A” — ścisłej ochrony układu przestrzennego, równoznaczne ze strefą ścisłej ochrony archeologicznej wyznaczono w następujących miejscowościach:

— Bielawa Dolna

Strefę wyznaczono dla reliktyw kościoła z cmentarzem.

— Bielawa Górna

Wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” dla kościoła filialnego wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono miejsce po zabudowaniach plebanii ewangelickiej i zabudowania dawnej szkoły ewangelickiej.

— Dłużyna Dolna

Wyznaczono dwie rozłączne strefy ochrony konserwatorskiej „A”: dla dawnego kościoła wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono dawny cmentarz przykościelny i starszą część cmentarza grzebalnego oraz dla zespołu dworsko-folwarcznego *Albrechtshof*, obecnie zabudowania nr 80.

— Lasów

Wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” dla wpisanych do rejestru zabytków kościoła, dworu, parku i folwarku wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono zagrodę z młynem wodnym oraz zespół kościoła ewangelickiego z zagrodą plebańską i szkołą ewangelicką.

— Pieńsk

Wyznaczona została dla obszaru miasta Pieńsk w granicach uwzględniających jego historyczny rozwój do 1945 r. jak i obecny stan zachowania struktury planistycznej i przestrzennej oraz jako samodzielna enklawa dla terenu cmentarza ewangelickiego przy ul. Żagańskiej.

— Żarka nad Nysą

Wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” dla dawnego dworu i folwarku oraz parku wraz z najbliższym otoczeniem.

— Żarki Średnie

Wyznaczono dwie, rozłączne strefy ochrony konserwatorskiej „A”:

Dla kościoła filialnego Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono zabudowania dawnej plebanii ewangelickiej oraz zespół dworu w Żarkach Średnich nr 102 z parkiem i folwarkiem.

Dla folwarku *Doctorhof* — Żarki Średnie nr 1.

Strefy ochrony konserwatorskiej „W” — ścisłej ochrony stanowiska archeologicznego wskazane dla następujących stanowisk archeologicznych:

— Bielawa Dolna, dla stanowiska na mapie nr 12/11, (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny).

— Dłużyna Dolna, dla stanowiska na mapie nr 9/31, (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny).

— Lasów, dla stanowiska na mapie nr 14/32, (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny), stanowisko wpisane do rejestru zabytków architektury pod nr 1267 z dn. 02.04.1965 r.

— Pieńsk, dla stanowiska na mapie nr 9/1 (zamek, okres późnego średniowiecza).

— Pieńsk, dla stanowiska na mapie nr 1/2 (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny).

Strefy ochrony konserwatorskiej „OW” — obserwacji archeologicznej wyznaczone dla następujących miejscowości o średniowiecznej metryce, w granicach najstarszych części nowożytnych siedlisk:

- Bielawa Dolna
- Bielawa Górna
- Dłużyna Dolna
- Lasów
- Pieńsk (wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „OW” — obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce, którą objęto najstarszą część miasta).
- Strzelno
- Żarka nad Nysą
- Żarki Średnie

Strefy „K” — ochrony kształtowanego krajobrazu kulturowego wskazano dla siedlisk wsi wraz z częścią rozłogów pól:

- Bielawa Górna
- Dłużyna Dolna
- Dłużyna Górna
- Lasów
- Strzelno
- Żarka nad Nysą
- Żarki Średnie

Strefy „K” kształtowania krajobrazu kulturowego nie należy traktować jako strefy ochrony konserwatorskiej w rozumieniu *ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568, z późniejszymi zmianami). Zatem nie jest wymagane opiniowanie poszczególnych rozwiązań projektowych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Jeleniej Górze. Uzgodnienia wymaga, zgodnie z obowiązującymi przepisami, jedynie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który winien rozstrzygać o sposobie i formie nowej zabudowy.

Granice wszystkich wyżej wymienionych stref zostały określone na załączonej do *Studium środowiska kulturowego* mapie gminy w skali 1:10 000 i mapie Pieńska w skali 1:2 000.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochroną zostają objęte obiekty znajdujące się w wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków. Zasób wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków podlega sukcesywnemu rozpoznaniu i może być aktualizowany. Zmiany te winny być uwzględniane przy kolejnych aktualizacjach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (D. U. z 2003 r. Nr 207, poz. 2016 z późniejszymi zmianami) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków. W szczególności będzie to dotyczyło obszarów objętych strefami konserwatorskimi i obiektów wpisanych do ewidencji zabytków. Dopuszcza się rozbiórkę budowli znajdujących się w ewidencji wojewódzkiej i gminnej, a nie ujętych w rejestrze zabytków, gdy jest to uzasadnione względami technicznymi lub planistycznymi. W tym przypadku inwestor jest zobowiązany uzyskać zgodę właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków i przekazać mu nieodpłatnie stosowną dokumentację.

Wyznaczone w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* kierunki polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego realizują sukcesywnie uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

— uchwała Rady Miejskiej w Pieńsku nr XXXV/202/09 z dnia 28 sierpnia 2009 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 110 obręb Dłużyna Górna w gminie Pieńsk

(informacja o procedurach konserwatorskich w wypadku odkrycia zabytków archeologicznych)

— uchwała nr XIII/61/2011 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 sierpnia 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 273/1 położonej w Stojanowie gmina Pieńsk

(informacja o procedurach konserwatorskich w wypadku odkrycia zabytków archeologicznych)

— uchwała nr XXIX/163/2012 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 27 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wydodrębnionych terenów położonych w obrębie Żarek Średnich i Żarki nad Nysą.

(wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej „K” i „OW”; ochroną objęto stanowiska archeologiczne)

— uchwała nr XXXVIII/224/2013 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 27 sierpnia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wydodrębnionych terenów położonych w obrębie Dłużyna Górna i Strzelno.

(wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „K” oraz strefę ochrony zabytków archeologicznych; ochroną objęto stanowiska archeologiczne)

— uchwała nr XXXVIII/225/2013 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 27 sierpnia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego teren górniczy „Pieńsk”.

(zgodnie z zapisem w tekście planu ochronie podlegają odkryte w toku prac wydobywczych obiekty lub przedmioty o cechach zabytkowych zgodnie z przepisami odrębnymi. W przypadku ujawnienia w toku prac wydobywczych obiektów archeologicznych należy powiadomić właściwe służby konserwatorskie)

Dla miasta i gminy Pieńsk obowiązuje nadal miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr XXII/177/96 Rady Miasta i Gminy w Pieńsku z dnia 3 września 1996 r., w którym przyjęto bardzo ogólne zasady ochrony środowiska kulturowego miasta i gminy. Ochroną w planie został objęty zabytkowy układ urbanistyczny miasta Pieńsk oraz obiekty o wartościach historycznych, ujęte w załączonym „spisie konserwatorskim”.

W trakcie opracowania jest nowy miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta (Rada Miasta i Gminy podjęła uchwałę nr VIII/57/07 z dnia 12 września 2007 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Pieńsk).

3.3. Wojewódzka i gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z art. 21. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* "ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Obowiązek prowadzenia wojewódzkiej ewidencji zabytków (nieruchomych, archeologicznych i ruchomych) spoczywa na Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków. Ewidencja ta ma być prowadzona w formie kart ewidencyjnych zabytków.

Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy prowadzi wójt, burmistrz lub prezydent miasta. (*Ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, art. 22 pkt. 2, 4 oraz jej nowelizacja *Ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw*).

Zakres merytoryczny wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

W ww. rozporządzeniu zostały określone wzory kart ewidencji krajowej i wojewódzkiej oraz kart adresowych gminnej ewidencji zabytków. Określono ponadto dane, jakie powinny być ujęte w kartach zarówno ewidencyjnych, jak i adresowych.

Ustawa określa, jakie zabytki winny być ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nie powinna być dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami, którego stanowi podstawę.

Ewidencja gminna winna podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji etc.), w oparciu o dane dostarczane z WUOZ we Wrocławiu – uzupełnianiu o zmiany stanu prawnego (wpis obiektu do rejestru zabytków), nowe ustalenia naukowe, oraz uzupełnianiu i weryfikacji wykazu stanowisk archeologicznych.

Wojewódzki Konserwator Zabytków ma obowiązek powiadamiania władz gminy o założeniu karty ewidencyjnej zabytku i wprowadzeniu tym samym nowego obiektu do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Na tej podstawie uzupełniana jest gminna ewidencja zabytków.

Zgodnie z ust. 3 artykułu 39 *Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa opracował instrukcję sporządzania kart ewidencji gminnej (opracowanie dostępne na oficjalnej stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa - <http://www.nid.pl/idm,175,gminna-ewidencja-zabytkow.html>).

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk:

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk sporządzona została w 2006 r. i zaktualizowana w 2012 r.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk została pozytywnie zaopiniowana przez WUOZ we Wrocławiu Delegaturę w Jeleniej Górze (pismo JG/N.5135.44.2012.MP z dnia 13.12.2012 r.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk opracowana została w 2006 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu). *Gminną Ewidencję Zabytków* sporządzono w oparciu o rejestr zabytków nieruchomości woj. dolnośląskiego, istniejącą dokumentację konserwatorską, zgromadzoną w jeleniogórskiej delegaturze WUOZ we Wrocławiu (karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty adresowe zabytków architektury i budownictwa, karty ewidencyjne cmentarzy, bazę danych stanowisk archeologicznych ArPol) oraz wizje terenowe. Na opracowanie złożył się zbiór założonych dla zabytków architektury i budownictwa kart adresowych z fotografiami oraz tabelarycznego wykazu stanowisk archeologicznych, dodatkowo zlokalizowanych na mapie 1:10 000.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk sporządzona została zgodnie z *Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Wówczas obowiązujący art. 22 pkt 4 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* zawierał następujące określenie gminnej ewidencji zabytków: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk oprócz wymaganego ustawowo zbioru kart odzwierciedlających wojewódzką ewidencję zabytków została poszerzona o karty dla obiektów o walorach kulturowych, historycznych i architektonicznych, nie znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (obiekty proponowane do objęcia ewidencją gminną).

W zakresie zabytków archeologicznych wykorzystano aktualizowaną na bieżąco komputerową bazę danych, zarządzaną przez program ArPol, a zawierającą informacje o stanowiskach archeologicznych z obszaru Dolnego Śląska (ROBiDZ we Wrocławiu). Przeprowadzono również kwerendę w archiwum WUOZ we Wrocławiu, delegatura w Jeleniej Górze.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk (wykaz obiektów) została zweryfikowana w 2008 r. podczas sporządzania również przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu) *Studium historyczno-urbanistycznego miasta i gminy Pieńsk*, w którym zaproponowano jednolity i uporządkowany system ochrony wartości kulturowych dla gminy. W zamieszczonym tam wykazie zabytków *GEZ* odnotowano ponadto, które z obiektów znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk stanowiła zgodnie z art. 21 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* podstawę sporządzenia *Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013* przyjętego Uchwałą nr XXXV/205/-9 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 28 sierpnia 2009 r.

Wykaz obiektów objętych wojewódzką i gminną ewidencją zabytków oraz proponowanych do objęcia gminną ewidencją zabytków (w formie ostatecznie zredagowanej w *Studium historyczno-urbanistycznym miasta i gminy Pieńsk*) został

załączony jako aneks do *Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013*.

Zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami (*Ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 22 pkt. 2, 4* oraz jej nowelizacja *Ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw*) podtrzymany został obowiązek prowadzenia krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Zakres merytoryczny wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków określony został w *Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

W rozporządzeniu tym zostały określone wzory kart ewidencji krajowej i wojewódzkiej oraz kart adresowych gminnej ewidencji zabytków. Określono ponadto informacje, jakie powinny być zawarte w kartach zarówno ewidencyjnych, jak i adresowych.

Zakres merytoryczny karty adresowej obejmuje: nazwę zabytku, czas powstania, miejscowość, adres, przynależność administracyjną, formy ochrony, fotografię z opisem wskazującym orientację albo mapę z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym.

Szczegółowe instrukcje do opracowania kart adresowych gminnej ewidencji zabytków zawiera *Instrukcja opracowywania kart adresowych Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych* sporządzona przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie w 2011 r.

W 2012 r. zaktualizowano *Gminną Ewidencję Zabytków miasta i gminy Pieńsk* w oparciu o wykaz zabytków zamieszczony na oficjalnej stronie internetowej WUOZ we Wrocławiu, który uwzględnił dodatkową grupę obszarów i budynków wskazanych przez WKZ do objęcia *Gminną Ewidencją Zabytków miasta i gminy Pieńsk*.

Karty GEZ założono dla wyżej wymienionych obszarów oraz obiektów, obiektów proponowanych przez Gminę do objęcia ewidencją gminną, obiektów wpisanych do rejestru zabytków wraz z aktualizacją numeru rejestru zabytków, obiektów w których przeprowadzono po 2006 r. znaczące remonty (50 kart ewidencyjnych) oraz dla stanowisk archeologicznych (129).

Na kartach ewidencyjnych umieszczono po jednej fotografii obiektu oraz w wypadku stanowisk archeologicznych – wycinek mapy w skali 1: 10 000 z naniesioną lokalizacją stanowiska. *Instrukcja opracowywania kart adresowych Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych* sporządzona przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie w 2011 r. wskazuje opracowanie wycinków map w skali ogólności właściwej dla 1:25000, dlatego lokalizacje stanowisk archeologicznych przeniesiono ze zbiorczych map obszarów AZP (1:25000), które stanowią integralną część dokumentacji AZP (archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu). Stanowiska o powierzchni do 1 ara, do 0,5 ha oraz archiwalne (trójkąty) oznaczono w sposób symboliczny, zaś stanowiska o powierzchni powyżej 0,5 ha odwzorowano zgodnie z mapą obszaru AZP dostosowując ich wielkość do skali mapy 1:10000.

W kwietniu 2012 r. zweryfikowano w terenie i wykonano dokumentację fotograficzną dla wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w *GEZ* z zespołu dawnej Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”, przy ul. J. H. Dąbrowskiego 44. Wykonano ponadto dokumentację fotograficzną dla niektórych budynków, które w 2006 r. mimo złego stanu technicznego ze względu na wartości zabytkowe, zostały ujęte w *Gminnej Ewidencji Zabytków miasta i gminy Pieńsk* [fotografie w wersji elektronicznej na DVD].

W opracowaniu tym oddzielnie omówiono obiekty proponowane do objęcia *Gminną Ewidencją Zabytków miasta i gminy Pieńsk*, obiekty proponowane do wyłączenia z

ewidencji, wskazano obiekty nie istniejące oraz te, które utraciły wartości zabytkowe a pozostające w rejestrze zabytków.

Aktualizację *Gminnej Ewidencji Zabytków* prowadzi Wydział Gospodarki Nieruchomościami i Rolnictwa Urzędu Miasta i Gminy Pieńsk. W wersji elektronicznej podstawowe dane dotyczące obiektów zawarte na kartach ewidencji gminnej uzupełniane są o informacje dotyczące m.in. danych ewidencyjnych, własności, zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W części dotyczącej zabytków archeologicznych założono aktualizację przy zmianach *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz sporządzaniu (zmianach) miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w oparciu o bazę ArPol i materiały WUOZ.

1. OCENA STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA KULTURO- WEGO ORAZ GŁÓWNE PROBLEMY ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI GMINY

4.1. Charakterystyka zasobów kulturowych gminy¹

Zabytki archeologiczne

Gmina Pieńsk leży w obrębie dwóch jednostek fizjograficznych. Część południowo-wschodnią zajmuje mezoregion: Pogórze Izerskie, a część północną Bory Dolnośląskie. Pomiędzy tymi jednostkami położona jest miejscowość Pieńsk. Najwyższe wzniesienie Pogórza Izerskiego o wysokości 280 m n.p.m. znajduje się w południowo-wschodniej części gminy. W skład Borów Dolnośląskich wchodzi dolina Nysy. Głównym ciekim wodnym jest Nysa Łużycka, do której wpadają niewielkie rzeczki: Żółty Potok, Bielawka, Żarecki Potok. Znaczną część gminy zajmują lasy oraz łąki i pastwiska (ponad 60 %) czyli obszary, na których dość trudno prowadzić efektywne archeologiczne badania powierzchniowe. Z jednej strony utrudniony dostęp sprawia, że stanowiska archeologiczne nie są narażone na zniszczenia dokonywane przez ludzi, np. intensywne prace rolne czy rabunkową eksplorację prowadzoną przez poszukiwaczy skarbów, zaś z drugiej strony obszar gminy nie jest rozpoznany pod względem archeologicznym w zadowalającym stopniu. W roku 2006 Regionalny Ośrodek Badań i Zabytków we Wrocławiu na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Pieńsk sporządził gminną ewidencję zabytków, a w roku 2008: *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk*. W opracowaniach tych zawarto wykazy stanowisk archeologicznych oraz mapy, na których oznaczono m.in. obiekty o znanej lokalizacji. Między rokiem 2006 a 2008 na terenie gminy Pieńsk przeprowadzono w ramach programu konserwatorsko-badawczego Archeologiczne Zdjęcie Polski, badania powierzchniowe poprzedzone kwerendami archiwalnymi. Efektem prac badawczych było odkrycie nowych stanowisk archeologicznych, co z kolei znalazło swoje odzwierciedlenie w *Studium...*, które zawiera najbardziej aktualny spis stanowisk archeologicznych, liczący 126 pozycji. Oczywiście nie jest to wersja ostateczna, ponieważ, jak wskazuje praktyka, kolejne poszukiwania archeologiczne wzbogacają wiedzę o najstarszych dziejach dzisiejszej gminy Pieńsk. W trakcie ostatnich badań w okolicach Dłużyny Górnej (stanowiska 20/20, 21/21, 24/24 — obszar AZP 77-11) odkryto ślady osadnictwa datowane na okres schyłkowego paleolitu czyli między ok. 11 000, a 8 300 lat p.n.e., a także nieco młodsze pozostałości obozowisk mezolitycznych (8300-4800 lat p.n.e.), np. stanowisko 11/9 (obszar AZP 75-09) w Bielawie Dolnej czy osad neolitycznych charakterystycznych dla kultury amfor kulistych (KAK), funkcjonującej w połowie III tysiąclecia p.n.e. Oprócz ww. relikwów odkryto stanowiska datowane na okres trwania kultury łużyckiej (ok. 1400–300 p.n.e.), okres wpływów rzymskich (I–IV wiek n.e.) i późniejsze, głównie późnośredniowieczne. Przeprowadzona w roku 2012 aktualizacja *Gminnej Ewidencji Zabytków* wykazała, że aktualnie na terenie gminy Pieńsk znanych jest 129 stanowisk archeologicznych, dla których opracowano karty zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r... i Instrukcją opracowywania kart adresowych Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych*.

¹ Rozdział ten opracowano w oparciu *Gminną Ewidencję Zabytków* sporządzoną na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Pieńsk w 2006 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Zabytków we Wrocławiu (NID OT Wrocław) oraz *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk* sporządzone przez tę samą instytucję w 2008 r.

Zasoby kulturowe miasta Pieńsk

O Pieńsku jako o siedzibie rodu Penzigów pierwsze informacje pochodzą z XIII w. - wówczas, ok. 1250 r. wznieśli na wzgórzu zwanym „Górą Zamkową”, nad Młynówką, murowany zamek. Wygląd zamku znany jest z opisów, dzięki którym można wskazać jego lokalizację. Z czasem – po przejęciu majątku Penzigów przez radę miasta Zgorzelca - opuszczony zamek popadł w ruinę. W październiku 1514 r., za zgodą króla Władysława, zamek rozebrano.

Z początku XIII w. pochodzą również pierwsze wzmianki o świątyni w Pieńsku - kaplicy, do której od strony północnej dobudowano w XV w. kościół. Świątynia była fundacją właścicieli Pieńska - rodu Penzigów. Średniowieczny kościół, po pożarze w 1840 r. remontowany był do 1846 r., wówczas świątynię poświęcono na nowo jako kościół p.w. Krzyża Chrystusowego (*Zum Kreuz Christi*). W czasie walk wywoleniczych, 28.3.1945 r. wysadzono wieżę kościoła, a po kilku dniach cały kościół. Ostatecznie, w 1972 r., rozebrano zachowane do wysokości gzymsu koronującego mury obwodowe. Obecnie na miejscu kościoła (przy ulicy Zgorzeleckiej, w miejscu gdzie łączy się z obecną ulicą Targową) znajdują się parterowe budynki garażowe. Zarys murów magistralnych kościoła jest jednak nadal widoczny na placu pomiędzy garażami.

W 1876 r. średniowieczny cmentarz przykościelny poszerzono od zachodu, nadając mu formę tarasową z osiowo przeprowadzonymi schodami. Natomiast w 1891 r. wyznaczono granice nowego cmentarza na działce zakupionej przy *Saganerstrasse*, obecnej ul. Żagańskiej.

Pod koniec średniowiecza Pieńsk miał charakter leśnej, wiejskiej osady hutniczej. Pieńsk był jedną ze starych serbo-łużyckich osad otaczających od południa i północy Zgorzelec. Najstarsza, skromna wiejska zabudowa o charakterze zagrodowym ulicówki łanów leśnych nadal rozciąga się wzdłuż ulicy Zgorzeleckiej.

Przełomowym momentem w dziejach miasta było przeprowadzenie w latach 1846-47 przez Pieńsk kolei żelaznej, łączącej go z Węglińcem i Zgorzelcem. Z rozwojem przemysłu w mieście związane było odkrycie na zboczach *Ziegelberge* pokładów gliny i itu z alunem. Najstarsza cegielnia, należąca do Zgorzelca, znajdowała się przy *Langenauerstrasse*, na terenie tzw. *Kiefernbuschels*, który następnie obsadzono różnorodnymi gatunkami drzew liściastych, tworząc w 1911 r. obszar chroniony (obecnie park wpisany do rejestru zabytków).

Na rozwoju miasta radykalnie zaważyło uruchomienie w 1858 r. pierwszej huty szkła. Założycielami pierwszej huty byli Menzel z Ruszowa i Behnisch ze Zgorzelca. Już w 1861 r. z inicjatywy firmy *Tscheutschler&Lacotta* powstała następna huta, a w 1864 r. zaczęła działać fabryka szkła Traugutta Buchnera. Jedną z największych pieńskich hut szkła została założona przez braci Oskara i Edmunda Putzlerów. Wśród prężnie działających tu zakładów należy wymienić ponadto huty: *Adler* (zał. w 1872 r.), *Phönix* (zał. 1887 r.) oraz *Meissner, Kleinert & Co.* oraz szlifiernia szkła Richarda Süssmutha (zał. 1900 r.).

Huta braci Putzler w latach 80. XIX w. zastąpiła z produkcji wysokiej jakości szkła oświetleniowego – abażurów; w 1903 r. połączyła się z Hutą C.H. Schubert & Co. Na pocz. XX w. zatrudniała ponad 800 pracowników. Zachowane budynki huty pochodzą z lat 1900-1925, tworząc kompleks obiektów fabrycznych i administracyjno-socjalnych. Charakterystyczne formy neogotyckie, wykończenie elewacji z cegły licówki w kolorze czerwonym oraz żółtym. Z zespołu najbardziej jest reprezentacyjny budynek administracyjny z zachowanym wystrojem wnętrza.

Gwałtowny rozwój przemysłu szklarskiego pociągnął za sobą równie szybki rozwój miasta. Nastąpiło ożywienie budowlane, a zarazem nastąpiła zmiana charakteru zabudowy

z wiejskiej na miejską. Jeszcze w poł. XIX w. Pieńsk składał się z gospodarstw położonych w głównie przy *Dorfstrasse* (obecna ul. Zgorzelecka) oraz z niedużej liczby mniejszych zagród przy *Yorkgasse*, *Sohraerstrasse* oraz *Dominialweg* (późniejsza *Langenauer Chaussee*). Pierwsze domy dla nowych robotników wznoszono od ok. 1860 r. Pierwsze plany zagospodarowania miasta powstawały w latach 70. i 80. XIX w. Miejski charakter Pieńska potwierdziło w 1910 r. wytyczenie placu targowego z inicjatywy burmistrza Erwina Kirche. Nowy plac - obecny pl. Wolności - wytyczono i obsadzono lipami i kasztanowcami przy ówczesnej *Turnerstrasse*. W 1911 r. urządzony został ratusz w zakupionej przez samorząd pieński willi Arnina.

Pieńsk stanowi przykład hybrydowego układu przestrzennego – połączenia typowej struktury wiejskiej z elementami osady przyfabrycznej. Zabudowa o typowo miejskim charakterze, pochodząca z czasów intensywnego rozwoju Pieńska, zajmuje część miasta na północ od ulicy Bolesławieckiej, i sąsiaduje od południa i wschodu z budynkami fabrycznymi. Zabudowa ta skoncentrowana jest głównie przy ul. Świerczewskiego, Dworcowej i Kościuszki. Bardziej okazałe domy o charakterze willowym wznoszono głównie w latach 1910–1915. Poza obrębem centrum założono zespoły budynków wielorodzinnych wznoszonych dla robotników: przy ul. Robotniczej, Kolejowej i Ogrodowej z ok. 1910 r., a następnie z ok. 1930 r. przy Placu Wolności, ul. Stefana Batorego, Żagańskiej. Osiedle domów dwurodzinnych wznoszonych według projektów typowych w latach 30. przy ul. Przejazdowej i M. Konopnickiej, zachowało układ przestrzenny, natomiast sama zabudowa uległa radykalnym, współczesnym przekształceniom.

Z czasem wśród mieszkańców miasta wykształciła się gmina katolicka. Pod budowę kościoła zakupiono działkę przy obecnej ul. K. Świerczewskiego - skrzyżowaniu *Willhelmstrasse* i *Ernststrasse* w 1882 r. i rozpoczęto prace budowlane, które prowadził okręgowy inspektor budowlany Starke ze Zgorzelca. Położenie kamienia węgielnego nastąpiło 21 V 1882 r. a poświęcenie gotowej świątyni 15 XI 1885 r. W czasie walk II wojny światowej, na początku marca 1945 r. wojska niemieckie wysadziły wieżę kościoła, zawaliło się sklepienie nawy oraz ściany szczytowe. Odbudowę kościoła przeprowadzono w latach 1949-1950.

W wyniku działań wojennych w 1945 r. Pieńsk utracił 80%, zabudowy miejskiej. W okresie powojennym miastu nadano status osiedla w 1954 r. Mimo dużych zniszczeń, lecz ze względu na rozwijające się hutnictwo szkła Pieńsk otrzymał w 1962 r. prawa miejskie. W tym też roku oficjalnie ukończono powojenną odbudowę miasta, która jednak nie przywróciła mu wcześniejszego charakteru. Układ przestrzenny miasta stanowi obecnie amorficzną strukturę, której główną osią funkcjonalną jest ul. K. Świerczewskiego wraz z jej poprzecznymi. Największą stratą było dla miasta wyburzenie ewangelickiego kościoła parafialnego. Brak jest wielorodzinnej zabudowy z lat 30. XX w., związanej z przemysłem (wokół Placu Wolności czy przy ulicy Żagańskiej). Zniknęły również kompleksy zabudowy przemysłowej w północnej części miasta oraz cegielnie. Zachowanym, objętym ochroną konserwatorską zespołem zabudowy przemysłowej jest huta szkła „*Lucyna*” przy ul. J.H. Dąbrowskiego.

Historyczne układy przestrzenne miejscowości:

Historyczne osadnictwo gminy Pieńsk wiązało się z zagospodarowaniem terenów Puszczy Zgorzeleckiej. Powstały tam leśne osady serbo-łużyckie o formie owalnicy. W okresie kolonizacji wieku XIII wcześniej istniejące wsie przeniesiono na prawo niemieckie. Powstały wówczas ulicówki łańców leśnych, do dziś czytelne w Bielawie Górnej, Dłużynie Dolnej i Górnej, Pieńsku (ul. Zgorzelecka) i Żarkach Średnich.

W gminie Pieńsk większość wsi posiada metrykę średniowieczną. Miejscowości wokół Pieńska w średniowieczu i w początkach epoki nowożytnej należały do latyfundiów Penzigów, które w latach 1319-1329 uzyskało status „państwa” — rozległego klucza włości rycerskich w Puszczy Zgorzeleckiej (Dłużyna Dolna i Górna, Strzelno), wykupywane przez mieszczan zgorzeleckich (Bielawa Dolna, Lasów – m.in. w latach 1628-1710 r. właścicielem Lasowa był burmistrz Zgorzelca Franz Straphinus) i radę miejską Zgorzelca (Bielawa Górna, przez pewien okres czasu Lasów). Dobra allodialne stanowiły Dłużyna Górna, Lasów i Żarka nad Nysą.

Wśród miejscowości gminy Pieńsk można wyróżnić kilka typów wiejskich układów przestrzennych:

— ulicówki łańców leśnych:

Bielawa Górna - rozciągnięta wzdłuż Bielawki;

Dłużyna Górna - z rozproszonym układem zagród, z zagrodami wznoszonymi w czworobok; pierwotnie zabudowa grupowała się prawdopodobnie jedynie po lewej stronie Bielawki, gdzie zlokalizowane są zabudowania młyńskie; przestrzennie połączona z Dłużyną Dolną;

Dłużyna Dolna - rozbudowany układ przestrzenny, który genetycznie wywodzi się z ulicówki łańców leśnych, gdzie zagrody są znacznie oddalone od siebie: wykształcony został układ trzech połączonych poprzecznymi równoległymi drogami wiejskimi, z których środkowa biegnie wzdłuż Bielawki;

Strzelno - niewielka wieś z układem równoległych dróg wiejskich rozdzielonych Bielawką; od zachodu zabudowa płynnie łączy się z Dłużyną Górną, od wschodu połączenie z Bielawą Górną zostało obecnie przerwane pasem autostrady;

Żarki Średnie – rozległa wieś obu brzegach cieku wodnego.

— osady przyfolwarczne:

Lasów – zabudowa wiejska rozwinęła się pierwotnie na zachód od założenia dworskiego, przy Potoku Żareckim;

Żarka nad Nysą - osada przyfolwarczna z wyraźnym wydzieleniem przestrzennym części północnej, w której znajdują się 4 dawne gospodarstwa kmiecy.

Odmienne typy reprezentuje Stojanów - wieś powstała ok. poł. XVII w. w wyniku osiedlenia się ewangelickich tkaczy – jest to ulicówka w typie osady kolonizacyjnej.

— kolonie:

kolonie należące do Bielawy Dolnej, zlokalizowane przy szosie z Pieńska do Żagania o zabudowie rozciągniętej wzdłuż drogi, położony na północny-zachód od wsi, nad brzegiem Nysy Łużyckiej, przysiółek Prędocice (Toporów).

Kolonia (tzw. *Feldhäuser*) należąca do Bielawy Górnej.

Kolonia parcelacyjna *Feldhäuser* (oznaczana czasami jako Dobrzyszów) w Żarkach Średnich.

Zabytki architektury sakralnej oraz cmentarze w miejscowościach gminy:

Na terenie gminy znajdują się obecnie nieliczne zabytki architektury sakralnej (po kościołach w Bielawie Dolnej, Dłużynie Dolnej, Lasowie i Pieńsku pozostały jedynie relikt). Najciekawszym i posiadającym największą wartość artystyczną jest gotycki w formie kościół w Żarkach Średnich oraz w Bielawie Górnej.

— Cmentarz w Bielawie Dolnej – założony przy średniowiecznym kościele, początkowo filialnym wobec parafii w Pieńsku. Pierwotnie był on kaplicą pogrzebową, od 1682 r. stał się ewangelickim kościołem parafialnym. W 1744 r. świątynia doszczętnie spłonęła, a na jej miejscu w latach 1774-1775 wzniesiono nową, którą rozebrano po 1945 r. Cmentarz

powiększono w XVIII w., zamknięto 7.05.1962; zachowany kamienny graniczny mur cmentarny i miejsce po kościele.

- Zespół kościoła filialnego p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Bielawie Górnej, wzmiankowany w latach 1346 i 1530, obecny wzniesiony jako ewangelicki w XVIII w. (poświęcony w 1745 r.), remontowany pocz. XIX w., 1976 (obecnie należący do parafii rzym.-kat. Godziszów z siedzibą w Wykrotach), wraz z cmentarzem przykościelnym otoczonym kamiennie-ceglanym, średniowiecznym murem. Pierwotnie z kościołem związane były zabudowania plebanii ewangelickiej (nową plebanię wzniesiono w 1846 r. - obecnie jedynym widocznym śladem po zabudowaniach plebanii ewangelickiej pozostał buk purpurowy) oraz szkoły wyznaniowej (obecnie dom nr 28).
- Zespół kościoła ewangelickiego (rozebranego) w Dłużynie Dolnej, w którego skład wchodzi cmentarz przykościelny, założony w XIV w., zamknięty w 1962 r., otoczony murem z budynkiem bramnym i reliktem ściany obwodowej plebanii, gdzie wmurowane zostały kamienne epitafia inskrypcyjne i rzeźbiarskie z XVI-XVIII w. W 2008 r. odsłonięto fundamenty neogotyckiego kościoła. Kościół parafialny w Dłużynie Dolnej wzmiankowany był po raz pierwszy w 1346 r. Nowy, neogotycki kościół, wzniesiony został z piaskowca, poświęcony 16.11.1858. Była to bazylika emporowa z drewnianym stropem. Kościół ten został uszkodzony podczas działań wojennych w 1945 r., rozebrany ok. 1965 r. W tym samym czasie rozebrano przylegający do muru budynek pochodzący z 1818 r. plebanii ewangelickiej. Z terenu cmentarza zniknęły kute, żelazne krzyże nagrobne. Pozostały jedynie pochodzące z XVII i XVIII w. kamienne nagrobki wmurowane w mur cmentarza. Staraniem parafii rzymsko-katolickiej zrujnowany budynek bramny muru cmentarza przykościelnego został w latach 2004-2005 podniesiony z ruiny. Nowy, parafialny kościół rzymsko-katolicki p.w. Chrystusa Króla został wybudowany na nowym miejscu, w sąsiedztwie nowej szkoły podstawowej, w latach 1972-1973.
- Zespół kościoła ewangelickiego (obecnie ruina) w Lasowie, wzmiankowanego w 1346 r., wzniesionego w 1532 r., zniszczonego w 1945 r., oraz częściowo rozebranego w 1973 r. W skład zespołu wchodzi otoczony murem cmentarz przykościelny założony w XVI w. oraz plebania (obecnie dom mieszkalny nr 24), wzniesiona w 1700 r., odnowiona w 1851 r. Pierwotna świątynia w Lasowie - kaplica – nosiła wezwanie św. Jerzego, od 1546 kościół był świątynią parafialną. Kościół zachowany w poziomie fundamentów. Od północy, za murem cmentarza znajduje się budynek ewangelickiej szkoły z mieszkaniem kantora.
- Zespół kościoła filialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Żarkach Średnich. Kościół wzmiankowany był w źródłach w 1346 r., wzniesiony w 2 poł. XIV, rozbudowany w 1612 r., odbudowany po pożarze w 1697 r.; w latach 1999-2000 przeprowadzono remont dachu, elewacje remontowane były w latach 2006-2008. Wokół kościoła rozciąga się cmentarz przykościelny otoczony kamiennym murem granicznym, z wmurowanymi nagrobkami. W skład zespołu wchodzi budynek plebanii ewangelickiej (ob. dom nr 103b) z 1795 wraz z budynkiem gospodarczym pochodzącym z 1795 r.
- Cmentarz ewangelicki w Bielawie Dolnej – Prędolicach (Toporów), założony w XIX w..
- pomnik poległych mieszkańców wsi z 1918 r. w I wojnie światowej usytuowany w Stojanowie (przysiółek Stojanówek).

Siedziby i założenia rezydencjonalne:

Siedziby szlacheckie zachowały się w Lasowie, Żarkach Średnich i Żarce nad Nysą. Czas ich powstania łączy się z epoką nowożytną i reprezentują rozwiązania typowe dla

Górnych Łużyc XVII w. Najlepiej zachowanym obiektem jest dwór w Lasowie. Obie siedziby w Żarkach Średnich zachowane są natomiast w bardzo złym stanie technicznym. Dwór w Żarce nad Nysą został tak dalece przekształcony, że o jego historii mówi jedynie kamienny kartusz herbowy nad wejściem. Zachowały się też zabudowania trzech folwarków w Dłużynie Dolnej.

- Zespół dworsko-folwarczny w Dłużynie Dolnej (obecny nr 64), w skład którego wchodzi dom mieszkalny pracowników folwarku, nr 64 z poł. XIX w., obora, mur. XIX/XX w., stodoła.
- Zespół dworsko-folwarczny w Dłużynie Dolnej (obecny nr 80), *Albrechtshof*. W skład zespołu wchodzi dom właściciela folwarku, nr 80d, (1 ćw. XIX w., 3 ćw. XIX w., ok. 1930 r.), oficyna mieszkalna, nr 80c (4 ćw. XIX w., pocz. XX w.), komin — relikt gorzelni (k. XIX w.), obora, wozownia, mieszkanie pracowników i budynek gospodarczy (4 ćw. XIX w.), stodoła (4 ćw. XIX w.) oraz spichlerz (4 ćw. XIX w.).
- Zespół dworsko-folwarczny w Dłużynie Dolnej (obecny nr 137), na północno-zachodnim krańcu wsi, *Niedergut* z którego pozostał dom zarządcy dóbr, powstały w 3 ćw. XIX w.
- Założenie pałacowo-folwarczne z parkiem w Lasowie. Okazały dwór wzniesiony po lewej stronie Potoku Żareckiego, (obecny nr 61), jest budowlą dwuskrzydłową, wzniesioną przed 1590 r. - jego powstanie wiąże się z osobą Kaspara von Fürstenau; skrzydło i wieża (pierwotnie w pn.-zach. narożu korpusu) powstały w 1593 r.; kolejne przebudowy nastąpiły ok. 1670, w 1 poł. XVIII w., w końcu XVIII w. oraz w 2 poł. XIX w.; w okresie powojennym, w 1985 r. przeprowadzony został remont dachu i elewacji (wówczas rozebrana wieża); po remoncie kapitalnym 1997-2012 r. Oprócz dworu w skład rozległego zespołu przylegającego do dworu od południowego-zachodu wchodzi kolejne obiekty zabytkowe: oficyna mieszkalna I, nr 61 (XVIII w., w k. XIX w. podwyższona i przebudowana wewnątrz, przebudowana w l. 70. XX w.); oficyna mieszkalna II, nr 62 (l. 70. XIX w., pocz. XX w.); obora I, z aneksem gospodarczym, na folwarku pałacowym (pocz. XIX w., przebudowana po 1945 r.), obora II, z mleczarnią i hydrofornią, na folwarku pałacowym (ok. poł. XIX w., przebudowana w k. XIX w.). Przy zespole znajduje się założony na południowym stoku doliny rzecznej park pałacowy, pierwotnie ogród ozdobny (zał. w XVIII w.), przekształcony w ogród tarasowy z murem oporowym, arkadowymi przejściami i schodami na wyższe tarasy, oraz kamiennym mostem nad strumieniem we wschodniej części parku.
- Zespół pałacowy z folwarkiem i parkiem w Żarce nad Nysą. Dwór, obecnie oficyna mieszkalna nr 3, powstał w k. XVI w. (1591), rozbudowany był w 1790 r., odnowiony został po pożarze w 1789, natomiast przebudowany do obecnej formy po pożarze w 1951 r. W skład zespołu wchodzi również oficyna mieszkalna nr 3a (2 poł. XIX w., pocz. XX w., w elewacji wschodniej wmurowana tablica inskrypcyjna z 1591), obory (1617 - tablica z datą) odbudowane po 1789 r., XIX w., 1929), park z aleją lipową od wschodu (założony ok. poł. XIX w.). Nowy pałac o klasycystycznych formach powstał na wyniesieniu terenowym, na południe od folwarku. Pałac został po 1945 r. przejęty przez Wojska Ochrony Pogranicza i gruntownie przebudowany.
- Zespół dworski w Żarkach Średnich (obecny nr 1) — *Doctorhof*. Dwór, zaadaptowany na spichlerz, wzniesiony został w 2 poł. XVIII w., modernizowany ok. poł. XIX w. Wśród zabudowy gospodarczej wyróżniają się: stodoła I (ok. 1900 r.), stodoła II (ok. poł. XIX w.), stodoła III (XIX/XX w.) oraz remiza wozów i stajnia dla koni pociągowych (XIX/XX w.).
- Zespół dworski w Żarkach Średnich (obecny nr 102) — *Mittel Sohra*. Ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków objęty został dwór (ok. 1640, XVIII w., XIX w., pocz. XX w.) oraz park założony w 2 poł. XIX w. Zabudowa folwarku jest ulega niszczeniu: oficyna mieszkalna I (3 ćw. XIX w.), oficyna mieszkalna II (1870 r.),

spichlerz i gorzelnia (1. poł. XIX w., po 1870, pocz. XX w.), obora (XIX/XX w.), dwie bramy wjazdowe z k. XIX w. Stary, drewniany dwór w Żarkach Średnich, broniony przez ziemne umocnienia i fosę miał stać do roku 1640. Nowy dwór pochodzi z przełomu XVI i XVII w. Podczas budowy elewacje otrzymały sgraffitową dekorację ornamentalną. Jeszcze przed 1890 r. dwór był otoczony fosą.

- Trzeci folwark w Żarkach Średnich, który znajdował się na zachodnim krańcu wsi, użytkowany jeszcze po 1945 r., przestał istnieć w latach 70. XX w.

Zabudowa wsi:

Wśród zabudowy wiejskiej wyróżniają się - wznoszone w 2 poł. XVIII w. oraz na początku XIX w. - charakterystyczne dla tej części Łużyc domy mieszkalne wznoszone w konstrukcji mieszanej - z murowanym (z kamienia łamanego lub cegły) parterem oraz piętrem w dekoracyjnie opracowanej konstrukcji szachulcowej z wypełnieniem z gliny, pokrytym bielonym tynkiem wapiennym. W domach tych często otwory wejściowe oraz okienne posiadają kamienne obramienia. Większość zabudowy znajduje się obecnie w bardzo złym stanie technicznym. Budownictwo tego typu zachowało się m.in. w Bielawie Górnej i Dłużynie Dolnej. Pozostała zabudowa mieszkalna – to domy o prostych konstrukcjach, jedno lub dwu kondygnacyjne, kryte dachem dwuspadowym, czasem naczółkowym. Zagrody w większości o układzie czworobocznym.

W zabudowie wiejskiej wyróżniają się budynki szkolne: w Bielawie Dolnej - obecny budynek mieszkalny nr 16 (ok. 1900 r.) oraz szkoła (bez numeru, w południowej części wsi, z ok. 1920 r.), obecnie nie użytkowana, pełniąca w okresie powojennym funkcję stacji WOP, w Lasowie - obecny dom mieszkalny nr 23 (ok. poł. XIX w.) oraz w Żarkach Średnich - obecna biblioteka i dom nr 104 (XIX/XX w., rozbudowana ok. 1930 r.).

Zachowały się również nieliczne zagrody młyńskie: w Bielawie Dolnej – zachowany w ruinie obecny dom nr 79 (1800 r.) oraz najstarszy w gminie młyn wodny w Lasowie – obecny dom nr 55 (k. XVI w., 1771 r.). W Żarkach Średnich interesującym elementem dawnego sposobu urzędowania wsi jest młynówka w zachodniej części osady.

Na pocz. XX w. w Lasowie - wzdłuż drogi łączącej Pieńsk ze Zgorzelcem powstała zabudowa willowa o charakterze podmiejskim.

Nowym elementem krajobrazu jest biegnąca wzdłuż północno-zachodniej granicy wsi autostrada. Jest to wyraźna cezura przestrzenna rozdzielająca układ osiedleńczy stworzony wzdłuż Bielawki przez Bielawę Górną, Strzelno, Dłużynę Górną i Dłużynę Dolną.

5. OCENA STANU ZACHOWANIA I OCHRONY PRAWNEJ ŚRODOWISKA KULTUROWEGO.

a. Zabytki objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków:

1. Stan zachowania zabytków nieruchomych:

- Wśród zabytków architektury i budownictwa wpisanych do rejestru zabytków z obszaru miasta i gminy Pieńsk dwa obiekty nie istnieją i kwalifikują się do skreślenia z rejestru zabytków:
 - ruina kościoła ewangelickiego przy ul. Zgorzeleckiej w Pieńsku (Nr rejestru zabytków A/5406/1907 z dn. 12.01.1967 r.)
 - budynek plebanii przy kościele filialnym p.w. Matki Boskiej Różańcowej (dawny nr 49) w Bielawie Górnej (Nr rejestru zabytków A/5419/1890 z dn. 12.01.1967 r.)
- Dom mieszkalny nr 79 w Dłużynie Dolnej (Nr rejestru zabytków A/5411/1899 z dn. 12.01.1967.) pozostający własnością prywatną został przed 2000 r. gruntownie przebudowany i całkowicie utracił wartości zabytkowe.
- Zabytki sakralne z obszaru gminy (kościół w Pieńsku i Żarkach Średnich) są przedmiotem szczególnej troski i dbałości o stan obiektu, a ich właściciele występują o dotacje na prowadzone przy kościołach zabytkowych prace konserwatorskie.
- Przedmiotem troski władz miasta i gminy pozostaje również park miejski przy ul. Bolesławieckiej w Pieńsku.
- Nie użytkowane pozostają następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków:
 - część budynków wchodzących w skład zespołu zabudowy Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”, ul. J. H. Dąbrowskiego 44 w Pieńsku (własność Gminy Pieńsk) – prowadzone są prace mające na celu adaptację obiektów,
 - dwór oraz park w Żarkach Średnich, nr 102 (własność prywatna) – dwór zachowany jest w złym stanie technicznym, zagrożony dewastacją i niezabezpieczony przed niekorzystnym wpływem czynników atmosferycznych; park pozostaje niezadbany.

2. Ocena skuteczności ochrony prawnej – zabytki nieruchome:

- Doprecyzowania w zakresie określenia granic wpisu do rejestru zabytków wymagają następujące decyzje:
 - park pałacowy, pierwotnie ogród ozdobny w Lasowie (Nr rejestru zabytków A/5639/846/J z dn. 12.07.1984 r.)
 - park w zespole dworskim, nr 102 w Żarkach Średnich (Nr rejestru zabytków A/5644/841/J z dn. 12.07.1984 r.)
- Wśród licznych obiektów zabytkowych gminy, można wskazać dodatkowo obiekty, które ze względu na wartości artystyczne, krajobrazowe i historyczne zasługują na objęcie ich ochroną prawną.

W opracowanym w 2008 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa OT Wrocław)

Studium środowiska kulturowego miasta i gminy wskazano obiekty kwalifikujące się do wpisu do rejestru zabytków:

- Bielawa Górna — kościół filialny p.w. MB Różańcowej wraz z cmentarzem przykościelnym i murem cmentarza przykościelnego.
- Dłużyna Dolna — cmentarz przykościelny wraz z bramą i murem cmentarnym z zespołem nagrobków naściennych.
- Dłużyna Dolna — mur cmentarza ewangelickiego.
- Lasów — cmentarz przykościelny wraz z murem cmentarnym.
- Lasów — plebania ewangelicka.
- Lasów — młyn wodny.
- Żarki Średnie — mur cmentarza przykościelnego wraz z nagrobkami przyściennymi.
- Żarki Średnie — zespół dworski *Doctorhof*.
- Żarki Średnie — wiatrak typu holender.

Dodatkowo można wskazać ponadto jako obiekt kwalifikujący się do wpisu do rejestru zabytków:

Bielawa Dolna, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Skarbu Państwa, Nadleśnictwo Pieńsk),

- W zakresie ochrony prawnej zabytków archeologicznych: decyzja o wpisie do rejestru C stanowiska archeologicznego w Lasowie (RZ – 575/Arch/72 z 27.03.1972) wymaga aktualizacji zarówno w wypadku danych własnościowych, jak i zakresu ochrony, który w 1972 określono hipotetycznie. Pozostałe decyzje o wpisie do rejestru zabytków nieruchomości uznanych również za stanowiska archeologiczne także wymagają aktualizacji.

3. Ocena skuteczności ochrony prawnej – zabytki ruchome:

Zgodnie z przepisami wpis do rejestru zabytków ruchomych może nastąpić wyłącznie na wniosek właściciela lub przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę (Art. 10 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

b. Gminna Ewidencja Zabytków:

Gmina Pieńsk posiada aktualną *Gminną Ewidencję Zabytków*.

Większość obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków, jak również objętych gminną ewidencją zabytków) użytkowana jest zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem, lub pełni funkcje zbliżone do pierwotnych. Dotyczy to przede wszystkim obiektów sakralnych i mieszkalnych.

Wśród najcenniejszych obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków* znajdują się obiekty wymagające prac konserwatorskich, remontowych lub porządkowych:

- Pieńsk, ul. Żagańska – cmentarz ewangelicki, zał. 1893 r., zamknięty po 1945 r. (własność Gminy Pieńsk),
- Pieńsk, ul. Zgorzelecka, relikty cmentarza przy nieistniejącym kościele ewangelickim, (własność Gminy Pieńsk),
- Pieńsk, ul. T. Kościuszki 16/18, zespół zabudowań Huty Szkła „Lucyna II”, zakład „Ewa” (własność Skarbu Państwa),

- Bielawa Dolna, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Skarbu Państwa),
- Lasów, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Gminy Pieńsk),
- Prędocice, cmentarz ewangelicki (własność Skarbu Państwa, Nadleśnictwo Pieńsk)
- Żarka nad Nysą nr 3-3a, dwór oraz zabudowania gospodarcze (własność prywatna)
- Żarki Średnie 1, zespół dworski (własność Skarbu Państwa)
- Żarki Średnie 102, zespół dworski – zabudowania folwarku (własność prywatna).

c. Zabytki ruchome:

Najcenniejsze zabytki ruchome z obszaru gminy chroniona jest wpisem do rejestru zabytków. Stanowią one wyposażenie świątyń i stanowią przedmiot troski parafii.

d. Historyczne struktury przestrzenne:

1. Obszary objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków:

Najistotniejsze znaczenie w strukturze gminy ma objęty ochroną prawną układ urbanistyczny Pieńsk (Nr rejestru zabytków A/1810/609/J z dn. 26.02.1980 r. oraz postanowienie DWKZ nr 1708/2010 z dnia 28.10.2010 r.).

W obrębie historycznego centrum miasta prowadzone są działania związane z jego rewitalizacją, zgodnie z *Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Miasta Pieńsk na lata 2010-2015* (przyjętym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr LI/307/2010 z dnia 29 października 2010 r.).

2. Strefy ochrony konserwatorskiej oraz obszary zabytkowe ujęte w *Gminnej Ewidencji Zabytków*:

Dobrze zachowane siedliska historyczne wsi oraz zabytkowe zespoły przestrzenne przewidziane są do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w oparciu o spójny dla całej gminy system stref konserwatorskich wyznaczony w opracowaniu: *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk* przygotowanym przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa OT Wrocław), jak również jako obszary podlegające ochronie konserwatorskiej ujęte w *Gminnej Ewidencji Zabytków* (zob. p. 3.2.3.).

e. Ochrona zabytków architektury przemysłowej i zabytków techniki:

W obszarze gminy Pieńsk zachowane są obiekty zabytkowe związane z przemysłem szklarskim. Jest to wpisany do rejestru zabytków zespół huty szkła „Lucyna” zakład „Nysa”, w ostatnim czasie zakupiony przez Gminę Pieńsk oraz zabudowania mniejszych zakładów związanych z produkcją szkła ujęte w *Gminnej Ewidencji Zabytków*.

Istnieje potrzeba adaptacji obiektów przemysłowych do nowych funkcji.

f. Ochrona i rewaloryzacja zabytkowych cmentarzy i miejsc pocmentarnych:

Wśród leżących w obszarze gminy zabytkowych cmentarzy następujące obiekty wymagają prac porządkowych i rewaloryzacyjnych:

- Pieńsk, ul. Żagańska – cmentarz ewangelicki, zał. 1893 r., zamknięty po 1945 r. (własność Gminy Pieńsk),
- Pieńsk, ul. Zgorzelecka, relikty cmentarza przy nieistniejącym kościele ewangelickim, (własność Gminy Pieńsk),
- Bielawa Dolna, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Skarbu Państwa),
- Lasów, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Gminy Pieńsk),
- Bielawa Dolna – Prędocice, cmentarz ewangelicki (własność Skarbu Państwa, Nadleśnictwo Pieńsk)

Pozostałe zabytkowe dawne oraz nadal czynne cmentarze są dobrze utrzymane i właściwie użytkowane.

g. Zapobieganie degradacji zabudowy wiejskiej:

Zachowana zabudowa o charakterze wiejskim jest obecnie w dużym stopniu zdekapitalizowana. Problemem dla właścicieli jest utrzymanie dużych zagród; budynki gospodarcze o dużej kubaturze pozostają obecnie często nie użytkowane.

h. Szlaki:

Szlaki są jedną z form popularyzowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego jak i zasobów przyrodniczych, wytyczane w celu ułatwienia turystom dotarcia do najciekawszych miejsc i obiektów.

W 2006 r. opracowano mapę turystyczną oraz oznaczono w terenie *Szlaki rowerowe w gminie Pieńsk. Trasa: Puszcza Zgorzelecka – Bory Dolnośląskie* – zadanie to dofinansowane zostało w ramach projektu „Zrównoważony rozwój Borów Dolnośląskich w aspekcie partnerstwa społecznego” realizowanego przez Lokalną Grupę Działania Fundację „Bory Dolnośląskie” – program współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

Informacje o szlakach znajdują się również na oficjalnej stronie internetowej www.piensk.com.pl.

Wyznaczone zostały szlaki:

- Szlak „Krusza” (trasa niebieska) wyznaczony wokół Stojanowa i Stojanówka
- Szlak „Bory” (trasa czerwona) wyznaczony pomiędzy Bielawą Dolną i Stojanowem, dalej prowadzący w stronę Węglińca
- Szlak „Nysa” (trasa zielona) wyznaczony od strony Rothenburga - Nieder Neundorf – promem przez Nysę – Toporów, Bielawa Dolna – Stojanów – S.tojanówek – Pieńsk – kładką rowerową – Deschka – Zentendorf – Nieder Neundorf

Miasto Pieńsk leży na jednym z dolnośląskich „Szlaków dziedzictwa”, oznaczonych w terenie oraz obecnych w wydawnictwach kartograficznych i przewodnikach turystycznych: na „Szlaku II Armii Wojska Polskiego”.

Jest to szlak czerwony, pieszy. Poprowadzony został poprzez miejsca walk stoczonych na terenie Dolnego Śląska od stycznia do maja 1945 r. przez II Armiję Wojska Polskiego

oraz wojska 1 Frontu Ukraińskiego. Obejmuje zarówno miejsca walk, pobytu wojsk i sztabów, cmentarze żołnierzy polskich i radzieckich, jak i pomniki walki i męczeństwa, tablice pamiątkowe, sale historii oraz szkoły im. II Armii Wojska Polskiego. Organizatorem szlaku jest PTTK.

Szlak prowadzi przez miejscowości Bielawa Dolna oraz Pieńsk

W *Programie opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-11* zaproponowane zostało utworzenie samochodowego szlaku turystycznego Via Regia, na którym leżą miejscowości gminy Pieńsk.

Szlak Via Regia (dawny główny szlak kupiecki prowadzący z Rusi do Europy Środkowej, zwany również Wysoką Drogą) – byłby przedłużeniem istniejącego już w Niemczech szlaku turystycznego od Görlitz/Zgorzelec przez Lubań, Nowogrodziec, Bolesławiec, Chojnów, Legnicę, Środę Śląską, Wrocław, Oławę do Brzegu i dalej w kierunku wschodnim przez Opole, Kraków, Lwów do Kijowa.

Z inicjatywy władz Saksonii w 2002 r. powołano inicjatywę „VIA REGIA - Europejska Droga Kultury”, do której dołączyły regiony leżące na szlaku.

Pieńsk jako ośrodek o znaczeniu ponadregionalnym uwzględniony został w *Studium Systemu Turystyki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego*.

Wyznaczone zostały uzupełniające ponadlokalne trasy rowerowe przebiegające przez miejscowości gminy Pieńsk:

- Trasa międzynarodowa „3” – Wrocław-Drezno przez Pogórze Sudeckie
- Trasa regionalna „10” – Głogów – Przemków – Gromadka - Pieńsk jako ośrodek o znaczeniu ponadregionalnym uwzględniony został ponadto w *studium Systemu Turystyki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego* przyjętym przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr 4213/II/06 z dnia 7 listopada 2006 r.
- Bolesławiec – Osiecznica - Węglińiec – Pieńsk.

6. GŁÓWNE PROBLEMY ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK

1. Kontynuacja działań rewaloryzacyjnych przestrzeni publicznej miasta Pieńsk.
2. Rewaloryzacja i zagospodarowanie zabytkowego zespołu Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa” w Pieńsku.
3. Poprawa stanu zachowania innych obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy:
 - zmiana sposobu użytkowania terenu po najstarszym kościele i cmentarzu w Pieńsku - ruiny najstarszej, wzmiankowanej w XIII w., świątyni w Pieńsku (ruina kościoła ewangelickiego, ul. Zgorzelecka - obecnie reliktury murów obwodowych czytelne na poziomie gruntu na placu manewrowym pomiędzy garażami, stanowisko archeologiczne nr 1/2, obszar 76-09 [kościół – *Nr rejestru zabytków A/5406/1907 z dn. 12.01.1967 r.*]). Pożądanym byłoby upamiętnienie miejsca po kościele oraz uporządkowanie terenu tarasowego cmentarza.
 - rewaloryzacja parku przy ul. Bolesławieckiej w Pieńsku.
4. Zapewnienie ochrony (w tym ochrony prawnej poprzez wpis do rejestru zabytków bądź poprzez wprowadzenie odpowiednich zapisów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego) ruinom zabytków sakralnych, cmentarzom, miejscom pocmentarnym oraz związanymi z nimi zabytkom ruchomym (epitafia, nagrobki), ruinom zamku z XIII wieku:
 - miejsca po kościołach i cmentarze w Pieńsku, Bielawie Dolnej, Dłużynie Dolnej, Lasowie, zamek w Pieńsku (stanowisko archeologiczne nr 1/2).
5. Ochrona dobrze zachowanych siedlisk historycznych wsi, w tym zabytkowych zespołów przestrzennych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
6. Rewitalizacja obszarów wiejskich, w tym zespołów dworskich, parków oraz cennych przykładów zabudowy wiejskiej.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

Nadrzędnym celem polityki gminnej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest ochrona, aktywne zarządzanie materialnym dziedzictwem kulturowym oraz dążenie do materialnej poprawy stanu zabytków, ich adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Realizacja celu nadrzędnego jest możliwa poprzez:

1. Planowe, konsekwentne oraz kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków, powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju gospodarczego oraz polityką przestrzenną gminy
2. Uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy, budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości i tradycji
3. Kompleksową ochronę i świadome kształtowanie dziedzictwa kulturowego (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu, powstrzymanie degradacji zagrożonych obiektów zabytkowych i obszarów oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania.

7.2. Kierunki działań i zadania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu kulturowego miasta i gminy Pieńsk w latach 2014-2017

7.2.1. Kierunki działań oraz zadania związane z opieką nad zabytkami wykraczające poza czteroletni okres obowiązywania niniejszego *Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017*

a. W zakresie realizacji zadań samorządowych i finansowych:

- Realizacja zadań z zakresu opieki nad zabytkami wynikających z dokumentów strategicznych gminy oraz z uchwał budżetowych.
- Podejmowanie działań prowadzących do zahamowania procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania poprzez prowadzenie inwestycji z budżetu gminy oraz poprzez udzielanie dotacji na remonty obiektów zabytkowych.
- Podejmowanie starań o dofinansowanie prac przy zabytkach gminy z budżetu państwa oraz programów UE.
- Monitoring *Gminnego planu ochrony zabytków Miasta i Gminy Pieńsk na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*.

b. W planowaniu przestrzennym i gospodarce nieruchomościami:

- Realizacja polityki przestrzennej wyznaczonej w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

c. W zakresie edukacji i promocji na rzecz dziedzictwa oraz turystyki:

- Wspieranie projektów i realizacji mających na celu promowanie walorów środowiska przyrodniczego oraz środowiska kulturowego jako potencjału dla rozwoju turystyki prowadzonej w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
- Wspieranie turystyki kulturowej na terenie gminy poprzez m.in. rozbudowę infrastruktury, rozwój i promocję szlaków turystycznych oraz budowę sieci tras rowerowych (są to również działania stymulujące powstawanie nowych miejsc pracy w sektorze usług związanych z turystyką).
- Rozważenie możliwości włączenia się władz gminy oraz właścicieli zabytków z terenu gminy w coroczne, tematyczne obchody Europejskich Dni Dziedzictwa (głównym organizatorem jest Narodowy Instytut Dziedzictwa, organizatorem na terenie województwa dolnośląskiego – Muzeum Narodowe we Wrocławiu); w 2014 r. tematem przewodnim EDD jest „Dziedzictwo – źródło tożsamości”; wszelkie informacje o organizacji kolejnych edycji imprezy na stronie internetowej www.edd.com.pl).
- Promocja obiektów zabytkowych podczas corocznych obchodów Dni Pieńska (organizator – Euroregionalne Centrum Kultury i Komunikacji EuRegioKom Pieńsk)).

d. W zakresie tworzenia miejsc pracy:

- Generowanie miejsc pracy przy inwestycjach związanych z realizacją gminnych zadań związanych z ochroną zabytków.
- Generowanie miejsc pracy przy inwestycjach prowadzonych na obszarach zabytkowych, w tym w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenie zabytkowych założeń zielonych, będących własnością gminną oraz przy założeniach zielonych w obszarach chronionych strefami ochrony konserwatorskiej.

e. Zadania i inwestycje, które pośrednio mają wpływ na poprawę stanu środowiska kulturowego gminy:

- Podejmowanie działań zmierzających do poprawy infrastruktury w obszarze historycznych założeń przestrzennych. Zadania takie jak remonty infrastruktury technicznej (np. budowa sieci sanitarnej), oświetlenia ulicznego czy poprawa infrastruktury drogowej (w tym m.in. chodniki, nowe nawierzchnie, ścieżki rowerowe) – prowadzone zgodnie z zasadami konserwatorskimi – związane są bezpośrednio z rehabilitacją tych obszarów.

7.2.2. Zadania do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2014-2017

- Realizacja projektów związanych z rewitalizacją zabytkowych obiektów, zespołów i przestrzeni publicznych Pieńsk oraz miejscowości na terenie gminy (zgodnie z uchwałami budżetowymi oraz *Lokalnym Programem Rewitalizacji Miasta Pieńsk na lata 2010-2015 i Planami Odnowy Miejscowości*).

W corocznie uchwalanych budżetach zakłada się realizację zadań związanych z ochroną zabytków.

W okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami przewiduje się prowadzenie prac remontowych przy obiektach zabytkowych. Jako priorytetowe uznaje się wykonanie następujących zadań inwestycyjnych:

- kontynuacja prac rewaloryzacyjnych oraz adaptacyjnych przy Hucie Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”,
- kontynuacja prac rewaloryzacyjnych przestrzeni publicznych w obrębie historycznego śródmieścia Pieńsk.

Prowadzone będą również zadania, które pośrednio mają wpływ na poprawę stanu środowiska kulturowego gminy:

- działania zmierzające do poprawy infrastruktury w obszarze historycznego centrum Pieńsk. Zadania takie jak budowa sieci sanitarnej czy poprawa infrastruktury drogowej (chodniki, nowe nawierzchnie, ścieżki rowerowe) związane są bezpośrednio z rehabilitacją obszaru śródmiejskiego;
 - na obszarach wiejskich - zadania związane z poprawą infrastruktury na terenie gminy;
 - realizacja *Planu usuwania wyrobów zawierających azbest na terenie miasta i gminy Pieńsk* przyjętego Uchwałą Nr XXVII/154/08 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 grudnia 2008 r. - wśród wytypowanych obiektów znajdują się obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji oraz obiekty położone na obszarze wpisanym do rejestru zabytków (miasto Pieńsk) i w obszarach ochrony konserwatorskiej chronionych na mocy ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Realizacja kierunków polityki przestrzennej wskazanych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wprowadzanie zapisów dotyczących ochrony środowiska kulturowego, w tym ochrony obiektów i obszarów ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków*.
 - Podejmowanie prac remontowych przy obiektach zabytkowych oraz przy obiektach ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków*, których Gmina jest właścicielem lub współwłaścicielem (we współpracy z wspólnotami mieszkaniowymi), m.in. remonty elewacji, dachów, klatek schodowych, pionów sanitarnych, remont i wymiana stolarki itp.
 - Zabezpieczenie w corocznie uchwalanych budżetach środków na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach.

- Rozważenie możliwości podjęcia prac projektowych związanych z rewaloryzacją zabytkowego parku w Pieńsku – aranżacja związana z funkcją rekreacyjną.
- Rozważenie możliwości podjęcia prac porządkowych na dawnych cmentarzach oraz prac rewaloryzacyjnych przy obiektach związanych z miejscem cmentarza (ogrodzeń, poszczególnych nagrobków):
 - obiekty wymagające tych prac: teren tarasowego cmentarza przykościelnego w Pieńsku przy ul. Zgorzeleckiej, dawnego cmentarza ewangelickiego przy ul. Żagańskiej w Pieńsku, teren cmentarza w Dłużynie Dolnej oraz Lasowie.
- Prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenie zabytkowych założeń zielonych, będących własnością gminną oraz przy założeniach zielonych w obszarach chronionych strefami ochrony konserwatorskiej.
- Podjęcie starań o wpis do rejestru zabytków następujących cennych obiektów, leżących na terenie Gminy Pieńsk:
 - Bielawa Dolna, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Skarbu Państwa),
 - Lasów, cmentarz przy nieistniejącym kościele ewangelickim (własność Gminy Pieńsk),
- Wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o skreślenie z rejestru zabytków następujących obiektów:
 - Ruina kościoła ewangelickiego przy ul. Zgorzeleckiej w Pieńsku, Nr rejestru zabytków A/5406/1907 z dn. 12.01.1967 r.
 - Dom nr 49 w Bielawie Górnej, Nr rejestru zabytków A/5419/1890 z dn. 12.01.1967 r.
- Zwrócenie się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o aktualizację decyzji o wpisie do rejestru zabytków C (stanowisko archeologiczne w Lasowie, Nr rej. 575/Arch/72 z dnia 27.12.1972).
- Systematyczna aktualizacja *Gminnej Ewidencji Zabytków*, m.in. uzupełnianie kart ewidencyjnych o dane dotyczące własności, numerów ksiąg wieczystych, informacje dotyczące ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, gromadzenie dodatkowej dokumentacji fotograficznej (prace prowadzi Wydział Gospodarki Nieruchomościami i Rolnictwa UMiG w Pieńsku).
- Udostępnianie na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Gminy *Gminnej Ewidencji Zabytków* oraz innych zagadnień związanych z prezentacją zasobów oraz ochroną zasobów zabytkowych gminy.

7.2.3 Realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków w *Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Pieńsk na lata 2010-2015 i Planach Odnowy Miejscowości*

a. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Pieńsk na lata 2010-2015:

Lokalne Programy Rewitalizacji (LPR) są dokumentami niezbędnymi do ubiegania się o dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) projektów w zakresie rewitalizacji. Potwierdzają, że zgłaszane projekty są działaniami zaplanowanymi, wynikającymi z kompleksowych i zintegrowanych planów rozwoju miasta. O środki finansowe na cele rewitalizacji oprócz gminy będą mogły ubiegać się również inne podmioty zewnętrzne. Każdy projekt ubiegający się o wsparcie musi wynikać z Programu Rewitalizacji - musi zostać wpisany do programu, a jego realizacja musi być określona w czasie i uzasadniona zgodnie z wyznaczonymi w ZPORR kryteriami.

Program przyjęty został Uchwałą Nr L/307/2010 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 29 października 2010 roku jako główny dokument warunkujący pozyskanie funduszy unijnych na rewitalizację miast w ramach priorytetu 9 Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007–2013.

Lokalnym Programem Rewitalizacji Miasta Pieńsk na lata 2010-2015 objęto cały obszar miasta.

Celem programu jest: „zainicjowanie przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych w celu wyprowadzenia wyznaczonych obszarów kryzysowych, poprzez nadanie im nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do ich rozwoju, w podziale na sfery przestrzenne i społeczno-gospodarcze”.

Przyjęto cel główny oraz cele szczegółowe działań na obszarze rewitalizowanym.

Celem głównym jest „poprawa jakości życia mieszkańców poprzez odnowę i modernizację tkanki architektoniczno-urbanistycznej miasta oraz przywrócenie funkcjonalności i użyteczności terenów zielonych i przestrzeni publicznych”, który to ma zostać zrealizowany poprzez m.in. podniesienie standardu budynków mieszkalnych, inwestycje ukierunkowane na zorganizowanie i uporządkowanie przestrzeni publicznych przy terenach mieszkaniowych.

Jako cele szczegółowe Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Pieńsk na lata 2010-2015 przyjęto:

CEL 1: Poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz historycznych przestrzeni publicznych

— Remonty konserwatorskie obiektów zabytkowych.

CEL 2: Poprawa estetyki śródmiejskich przestrzeni publicznych

— Nowy ład przestrzeni publicznej.

— Przywrócenie i ochrona estetyki architektury.

CEL 3: Aktywizacja działań kulturalnych, turystycznych, promocyjnych i publicznych

— Wzbogacenie oferty kulturalnej, artystycznej i ochrony dziedzictwa kulturowego.

— Poprawa dostępności do usług i atrakcji turystycznych.

— Zintensyfikowanie działań promocyjnych miasta oraz promocji jego marki.

CEL 4: Poprawa stanu technicznego przestrzeni publicznych i obsługi infrastrukturalnej, w tym komunikacyjnej

— Poprawa stanu technicznego dróg, zjazdów, dojazdów, placów, parkingów, dostosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych.

- Zagospodarowanie przestrzeni wokół obiektów historyczno-kulturalnych.
 - Utworzenia małych obiektów architektonicznych.
 - Adaptacja pomieszczeń do funkcji kulturalno-oświatowych.
- CEL 5: Poprawa stanu zasobów mieszkaniowych
- Prace remontowe i adaptacyjne budynków mieszkalnych.
 - Poprawa zasobów mieszkaniowych pod względem termomodernizacji.
 - Przystosowanie budynków mieszkalnych i ich otoczenia do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych.
 - Wzbogacenie programu funkcjonalnego zabudowy mieszkaniowej o właściwe zagospodarowanie towarzyszących jej terenów zielonych.
 - Podniesienie wartości użytkowej budynków poprzez inwestycje w infrastrukturę instalacyjną.
- CEL 6: Wyposażenie przestrzeni i zasobów miasta pod kątem zaspokojenia potrzeb mieszkańców i turystów
- Rehabilitacja istniejących i urządzenie nowych terenów dla rekreacji zarówno mieszkańców, jak i turystów.
- CEL 7: Zwiększenie poziomu inwestycji gospodarczych w mieście
- Odnowa i uporządkowanie przestrzeni publicznej.
 - Udostępnianie odpowiednio wyposażonych terenów inwestycyjnych.
- CEL 8: Poprawa infrastruktury społecznej miasta
- Adaptacja budynków na działalność aktywizacyjną mieszkańców.
 - Poprawa warunków technicznych (lokalowych) budynków użyteczności publicznej z funkcją społeczną.
- CEL 9: Marketing i promocja atrakcji kulturalnych i turystycznych miasta Pieńsk.
- Promocja zabytków;
 - Promocja atrakcji kulturalnych.

W *Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Pieńsk na lata 2010-2015* zaplanowano działania do realizacji w konkretnych przedziałach czasowych, jak również wskazano działania ciągłe. Zaplanowano je w trzech sferach: przestrzennej, społecznej i gospodarczej. Wśród zadań znalazły się zadania bezpośrednio związane z ochroną zabytków w mieście.

PLANOWANE DZIAŁANIA, PRIORYTETY I ZADANIA NA OBSZARZE REWITALIZOWANYM

DZIAŁANIA PRZESTRZENNE

NUMER ZADANIA	NAZWA ZADANIA	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	REALIZATOR	OKRES REALIZACJI
1	Remont dachu- ul. Bolesławiecka 7	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk/Wspólnota Mieszkaniowa	2010-2012
2	Remont dachu - ul. Kolejowa 14	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk/Wspólnota Mieszkaniowa	2010-2012
3	Wymiana pokrycia dachu budynku - ul.8-ej Dywizji Wojska Polskiego 1,1A,1B	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk/Wspólnota Mieszkaniowa	2010-2012

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
 MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017

4	Remont budynku mieszkalno-usługowego - ul. Świerczewskiego 26	Środki własne/środki unijne	Wspólnota Mieszkaniowa	2010-2012
5	Remont budynku-ul.8-ej Dywizji Wojska Polskiego 3 i 5	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk	2010-2012
6	Remont budynku socjalnego - ul. Szkolna 4	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk	2010-2012
7	Remont budynku socjalnego - ul. Kościuszki 39	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk	2010-2012

DZIAŁANIA SPOŁECZNE

NUMER ZADANIA	NAZWA ZADANIA	KOSZTY REALIZACJI [ZŁ]	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	REALIZATOR	OKRES REALIZACJI
1	Szerzenie akcji termomodernizacji budynków mieszkalnych	Wg potrzeb	Gmina Pieńsk, organizacje pozarządowe, sektor prywatny, mieszkańcy	Gmina Pieńsk, organizacje pozarządowe, mieszkańcy	Działania ciągłe
2	Intensywne programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych	10 000,00 zł/rok	Gmina Pieńsk, placówki edukacyjne, organizacje pozarządowe	Gmina Pieńsk, placówki edukacyjne, organizacje pozarządowe	Działania ciągłe
3	Realizowanie projektów edukacyjnych w ramach współpracy z gminami partnerskimi w zakresie wymiany dzieci, młodzieży i nauczycieli	20 000,00 zł/rok	Gmina Pieńsk, mieszkańcy, sektor prywatny, organizacje pozarządowe	Gmina Pieńsk, mieszkańcy, sektor prywatny, organizacje pozarządowe	Działania ciągłe
4	Promocja i budowanie tożsamości mieszkańców przy zachowaniu wielowątkowości kulturalnej; organizacja imprez kulturalno - integracyjnych	35 000,00 zł/rok	Gmina Pieńsk, mieszkańcy, sektor prywatny, organizacje pozarządowe	Gmina Pieńsk, mieszkańcy, sektor prywatny, organizacje pozarządowe	Działania ciągłe
5	Sprzysianie powstawaniu nowych miejsc pracy	Wg potrzeb	Gmina Pieńsk, PUP, organizacje pozarządowe	Gmina Pieńsk, PUP, organizacje pozarządowe	Działania ciągłe

DZIAŁANIA GOSPODARCZE

NUMER ZADANIA	NAZWA ZADANIA	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	REALIZATOR	OKRES REALIZACJI
1	Odkryj urok Borów Dolnośląskich - kampania promocyjna na rzecz zwiększenia ruchu turystycznego w subregionie Bory Dolnośląskie	Środki własne/środki unijne	Gmina Pieńsk	2010

b. Plany Odnowy Miejscowości:

Plany Odnowy Miejscowości przygotowane zostały zgodnie z wytycznymi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 lutego 2008 r. z późn. zmianami w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego PROW na lata 2007-2013, zgodne są ze *Strategią rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2010)* – dokumentem przyjętym przez Radę Ministrów 29 czerwca 2005 r.

Opracowania te stanowią obowiązkowy załącznik do wniosku o dofinansowanie realizacji projektów. W opracowaniach sporządzonych dla miejscowości gminy Pieńsk szeroko jest ujęta historia miejscowości, opis układu przestrzennego, jak również dołączane są wykazy obiektów zabytkowych. Plany te są każdorazowo uchwalane przez Radę Gminy.

W dokumencie sporządzonym dla Żarek Średnich uwzględniono zadanie związane z remontem obiektów zabytkowych - kościoła i cmentarza.

7.2.4 Inwestycje prowadzone przez Gminę Pieńsk związane z ochroną zabytków, których właścicielem jest Gmina oraz zabytków leżących na terenie Miasta i Gminy Pieńsk

a. Realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków oraz związanych z opieką nad zabytkami ujętych w budżecie Gminy

Zadania planowane na 2014 r. finansowane z budżetu Miasta i Gminy

Zgodnie z uchwałą budżetową na 2014 r. (Uchwała Nr XLII/247/2013 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 grudnia 2013 r.) uwzględnione zostały w planie wydatków majątkowych następujące zadania związane z ochroną zabytków:

	ZADANIA INWESTYCYJNE NA 2014 R.	WARTOŚĆ
1	Wykonanie centralnego ogrzewania w obiekcie przy ul. Dąbrowskiego 44 w Pieńsku, dz. nr 199/14, obr. II (obiekt wpisany do rejestru zabytków)	50 000
2	Wykonanie ogrodzenia nieruchomości przy ul. Dąbrowskiego 44 w Pieńsku od ul. Fabrycznej (obiekt wpisany do rejestru zabytków)	30 000
3	Wykonanie programu funkcjonalno-użytkowego zagospodarowania obiektów Huty w Pieńsku przy ul. Dąbrowskiego (obiekt wpisany do rejestru zabytków)	25 000
4	Wykonanie przyłączy energetycznych do nieruchomości przy ul. Dąbrowskiego 44 w Pieńsku (obiekt wpisany do rejestru zabytków)	20 000
5	Termomodernizacja budynku komunalnego przy ul. 8. Dywizji 3 i 5 w Pieńsku (obiekt leżący w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	82 000
6	Odbudowa mostu w ciągu drogi gminnej 103794 w Żarkach Średnich	120 000
7	Przebudowa nawierzchni drogi do ul. Świerczewskiego w Pieńsku - cd. deptaka, na odcinku od ul. Traugutta do ul. Partyzantów (2014 r.) oraz od ul. Kościuszki do ul. Traugutta (zadanie planowane na 2015 r.) (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	350 000
8	Utwardzenie nawierzchni drogi ul. Zgorzelecka w Pieńsku – tzw. górka (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	55 000
9	Utwardzenie odcinka nawierzchni ul. Szkolnej w Pieńsku – od stadionu do obiektów przemysłowych (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	60 000
10	Utwardzenie odcinka nawierzchni ul. Szkolnej w Pieńsku, na odcinku od ul. Świerczewskiego do ul. Zgorzeleckiej (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	130 000
11	Wykonanie chodnika w ciągu ul. Traugutta w Pieńsku, na odcinku od ul. Dąbrowskiego do ul. Świerczewskiego (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	40 000
12	Wykonanie utwardzenia nawierzchni drogi ul. Batorego w Pieńsku, na	133 000

	odcinku od ul. Przejazdowej do ul. Nowotki (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	
13	Wykonanie utwardzenia nawierzchni drogi ul. Jaśminowej w Pieńsku (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	135 000
14	Wykonanie utwardzenia nawierzchni drogi ul. Nowotki w Pieńsku (działanie w obszarze urbanistycznym miasta wpisanym do rejestru zabytków)	100 000

Zadania realizowane przy dofinansowaniu ze środków zewnętrznych

W okresie realizacji poprzedniego programu opieki nad zabytkami Gmina Pieńsk korzystała z następujących programów z funduszy europejskich, w ramach których pozyskano środki na poniżej wymienione zadania związane z ochroną zabytków w ramach zrealizowanych projektów w latach 2007-2013:

	PEŁNA NAZWA WNIOSKU	WARTOŚĆ PROJEKTU OGÓŁEM	DOFINANSOWANIE ŚRODKI UE Z EFRR (85%)	WKŁAD WŁASNY GMINY (15%)
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska-Saksonia 2007-2013 Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego: Inwestujemy w waszą przyszłość				
1	„Euroregionalne Centrum Kultury i Komunikacji EuRegioKom Pieńsk”	766 391,64 €	651 432,89 €	114 958,75€
2	Przygoda z Nysą – zagospodarowanie turystyczne pogranicza polsko-niemieckiego	677 691,41 € 14.987,50 € (gmina Pieńsk)	574 889,66 € 11 591,34 € (gmina Pieńsk)	102 801,75 € 3 396,16 € (gmina Pieńsk)
RPO dla województwa dolnośląskiego na lata 2007-2013				
3	Odkryj urok Borów Dolnośląskich – kampania promocyjna na rzecz zwiększenia ruchu turystycznego w subregionie Bory Dolnośląskie”	186 529,60 zł	130 476,22 zł	56 053,38 z
4	Renowacja budynków na terenie miasta Pieńsk	957 107,56 PLN	665 094,05 PLN	292 013,51 PLN

W ramach przygotowań do nowego podziału środków na dofinansowanie projektów z funduszy europejskich w perspektywie 2014-2020 opracowano listę projektów (nie ujętych w WPF), na które Gmina planuje w przyszłości ubiegać się o dofinansowanie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych na terenie Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne to narzędzie, które po raz pierwszy pojawiło się w przedstawionych przez Komisję Europejską aktach prawnych na nową perspektywę. Przy pomocy tego instrumentu, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego (JST) miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie (miasto i samorzady znajdujące się w jego oddziaływaniu) mogą realizować wspólne przedsięwzięcia, łączące działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. ZIT to także wyjście poza sztywne granice administracyjne JST i większe możliwości oddziaływania projektów unijnych.

ZIT realizowane będą w ramach Regionalnych Programów (RPO).

	NAZWA PROJEKTU	WARTOŚĆ PROJEKTU	OKRES REALIZACJI	PRIORYTET INWESTYCYJNY
1	Rewitalizacja zabytkowych obiektów przemysłowych po byłej hucie szkła „Lucyna”	8 000 000	2015-2018	Priorytet 6.3: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego
2	Utworzenie muzeum szklarskiego w obiekcie przemysłowym po byłej hucie szkła „Lucyna” z odtworzeniem tradycji szklarskich	2 000 000	2015-2018	Priorytet 6.3: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego
3	Modernizacja i optymalizacja energetyczna budynków komunalnych i użyteczności publicznej na terenie Gminy Pieńsk [obszary ochrony konserwatorskiej i obiekty z Gminnej Ewidencji Zabytków]	10 000 000	2015-2017	Priorytet 4.3: Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym
4	Budowa i modernizacja sieci drogowej na terenie Gminy Pieńsk [obszary w strefach ochrony konserwatorskiej]	10 000 000	2015-2017	Priorytet 7.2: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T
5	Rewitalizacja zabytkowego układu urbanistycznego miasta Pieńsk z budową deptaka w centrum miasta	1 500 000	2015-2017	Priorytet 6.3: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego
6	Rewitalizacja zabytkowego parku miejskiego w Pieńsku	1 000 000	2017-2019	Priorytet 6.3: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego
7	Poprawa atrakcyjności turystycznej, infrastruktury turystycznej w Gminie Pieńsk – utworzenie wioski łużyckiej w sołectwie Bielawa Dolna wraz z rozbudową szlaków pieszo-rowerowych w Borach Dolnośląskich	1 000 000	2016-2020	Priorytet 6.4: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury

7.2.4. Dotacje z budżetu Miasta i Gminy na prace konserwatorskie przy zabytkach

Zgodnie z art. 81 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość dotowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa w drodze uchwały organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego.

Z budżetu gminy udzielane są dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych, zgodnie z przyjętą Uchwałą Nr XLII/254/06 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanych do rejestru zabytków. Zgodnie z uchwałą mogą być udzielane dotacje w wysokości do 25% nakładów koniecznych do wykonania prac. Warunkiem jest złożenie wniosku o przyznanie dotacji.

W 2014 r. nie wpłynęły wnioski o udzielenie dotacji

8. FINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

8.1. Możliwości pozyskania środków finansowych na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa:

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940).*

Wsparcie finansowe z budżetu państwa pochodzi ze środków:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programów Operacyjnych;
- Wojewody Dolnośląskiego, będących w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Budżetu samorządu województwa dolnośląskiego i jednostek samorządu terytorialnego;
- Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów);
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

Środki z budżetu samorządu Województwa Dolnośląskiego:

Z budżetu samorządu Województwa Dolnośląskiego wspierane są zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z obowiązującą *Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.), która zobowiązuje organy administracji publicznej do współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 *Ustawy*.

Zasady przyznawania dotacji na realizację zadań publicznych określają przepisy *Ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych* (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104).

W celu racjonalnego wykorzystania środków budżetu województwa na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe, wprowadzono zasady określające procedurę organizowania otwartych konkursów ofert poprzedzających przyznanie dotacji oraz zasady rozliczania. (Uchwała Nr 1637/II/2004 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 sierpnia 2004 r. ze zm. w sprawie Instrukcji postępowania w sprawie wdrażania „Karty Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na Dolnym Śląsku”).

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego określone są uchwałą nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z Funduszy Unii Europejskiej

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest również możliwe ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej.

W ramach funduszy polityki spójności będzie realizowanych 6 krajowych programów, w tym jeden ponadregionalny dla województw Polski Wschodniej oraz instrument współpracy transgranicznej i ponadnarodowej:

- Infrastruktura i Środowisko
 - Inteligentny Rozwój
 - Wiedza Edukacja Rozwój
 - Polska Cyfrowa
 - Polska Wschodnia
 - Pomoc Techniczna
 - Europejska Współpraca Terytorialna i Europejski Instrument Sąsiedztwa
- oraz
- Programy Regionalne, w tym Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze źródeł zagranicznych pozaunijnych

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego możliwe jest w ramach programu *Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego* oraz *Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego* współfinansowane ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach edycji na lata 2009-2014.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków pozarządowych

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dóbr kultury obejmuje również działalność fundacji, m.in. Fundacji Polska Miedź, organizacji pożytku publicznego powołanej przez KGHM Polska Miedź S.A. w 2003 r. oraz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

8.2. Ulgi podatkowe

Formą pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków jest system ulg podatkowych:

- Na podstawie art. 4, ust. 1, pkt 9, lit. c i d ustawy o podatku od spadku i darowizn (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r., nr 93 poz. 768 z późniejszymi zmianami) zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz gdy zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków.
- Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r., nr 95 poz. 613 z późniejszymi zmianami) zwalnia się od podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

9. MONITORING *GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK 2014-2017*

Zgodnie z zapisami ustawowymi Burmistrz Miasta i Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji *Gminnego programu opieki nad zabytkami*. Sprawozdanie to ma być przedstawiane Radzie Miejskiej.

Dla potrzeb dokonania oceny stopnia realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych celów określonych w niniejszym *Programie*:

- Sprawozdanie z wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2014-2017*.
- Ocena efektywności działań na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz związanych z opieką nad zabytkami w uwzględnionych w niniejszym *Programie* działaniach wykraczających poza czteroletni okres obowiązywania niniejszego *Programu*.

Realizacja zadań inwestycyjnych uzależniona będzie w szczególności od przyjmowanych przez Radę Gminy uchwał budżetowych oraz uzyskanych środków zewnętrznych.

WYKAZ ŹRÓDEŁ I LITERATURY

- Bena W., *Polskie Górne Łużyce*, Zgorzelec 2005;
- Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Pieńsk*, opr. B. Oszczanowska, D. Wiśniewska, Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, Wrocław 2006 [mps w archiwum UMiG Pieńsk];
- Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Pieńsk, powiat zgorzelecki, woj. dolnośląskie. Aktualizacja 2012 r.* opr. B. Oszczanowska, D. Trenkler, Pieńsk 2012 [mps w archiwum UMiG Pieńsk];
- Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2009-2013*;
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, Warszawa 2011;
- Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich*, opr. Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Jelenia Góra 2009;
- Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Pieńsk na lata 2010-2015*, Pieńsk 2010;
- Miasto i Gmina Pieńsk. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- Miasto i Gmina Pieńsk. Studium środowiska kulturowego*, opr. G. Grajewski, T. Przydróżna, D. Wiśniewska, Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, Wrocław 2008 [mps w archiwum UMiG Pieńsk];
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*, Warszawa 2004;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Instrukcja opracowywania karty adresowej zabytku nieruchomego (GEZ)*, 2011 [www.nid.pl];
- Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, *Kurier Konserwatorski*, Nr 3, 2009, s. 14-36;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, baza danych zabytków archeologicznych ArPol;
- Plan urządzeniowo-rolny Gminy Pieńsk*, Wrocław 2009;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego*, Wrocław 2002;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, Projekt zmiany planu*, Wrocław 2010;
- Plany Odnowy Miejscowości*;
- Program opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011*, Wrocław 2007;
- Sprawozdanie z realizacji „Gminnego programu opieki nad zabytkami” 2012-2013*, Pieńsk 2014;
- Sprawozdanie z realizacji „Gminnego programu opieki nad zabytkami” (w okresie od października 2009 r. do grudnia 2011 r.)*, Pieńsk 2012;
- Sprawozdanie z realizacji „Programu opieki nad zabytkami” Województwa Dolnośląskiego za lata 2007 i 2008*, Wrocław 2009;
- Strategia Rozwoju Gminy Pieńsk*, Pieńsk 2000;

Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2020), Warszawa 2005;

Strategia rozwoju powiatu zgorzeleckiego na lata 2004-2014;

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku, Wrocław 2005;

Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec (IPPON), Warszawa 2013;

Studium Systemu Turystyki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2013;

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk, Pieńsk 2007;

Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Pieńsk na lata 2014-2025;

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu:

Dokumentacja obszarów Archeologicznego Zdjęcia Polski:

Obszary AZP:

74-09 – W. Fabisiak, 1986

75-09 – W. Fabisiak, 1986

75-10 – W. Fabisiak, 1986

76-09 - D. Wiśniewska, 2006

A. Kosicki, J. Bronowicki, 2008

76-10 – A. Kosicki, J. Bronowicki, 2004

77-09 – L. Kamiński, A. Kosicki, 1986

D. Wiśniewska, 2006

77-10 – M. Terlecka, W. Rośkowicz, J. Ciszecki, A. Limisiewicz, B. Lis, 1983

A. Kosicki, L. Kamiński, b.r.

77-11 – J. Bronowicki, A. Kosicki, 2006

Dokumentacja konserwatorska dotycząca zabytków ruchomych i nieruchomych na terenie miasta i gminy Pieńsk (karty ewidencyjne zabytków nieruchomych i ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy), ewidencje parkowe, archiwum jeleniogórskiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu;

Rejestr zabytków — woj. dolnośląskie;

Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta i Gminy Pieńsk; Pieńsk;

Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Pieńsk na lata 2014-2025, Pieńsk 2013;

www.piensk.com.pl;

Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk, red. S. Brzezicki, Ch. Nielsen, G. Grajewski, D. Popp, Wrocław 2006;

Założenia do Dolnośląskiej Polityki Rowerowej 2014–2020, Wrocław 2014.

na stronie tytułowej: fotografia autorstwa p. Iwony Deruckiej, 2014 r.